

aša
in
po-
pa
..«
lal,
eti,
šno
po-
co.
dih
nih

Pogodbo pa storiva to,
Da moje vse bo nad zemljó,
Kar pa pod brazdo v zemlji zraste,
To boš pa ti pospravljaj za-se.«
Kmet pravi mu: »No, naj velja!«
Rokó mu v potrdilo dá.
In glejte ga, rogatca vraga!
Prav marno kmetu zdaj pomaga.
Poljé vse preorala sta,
Na vse krompir vsadila sta. —
Kako se hlapec vzradostuje,
Ko rast krompirja opazuje.
Skrivaj se smeje mnogokrat,
Da vara kmeta, hlapec škrat.
Pomlad miní, jesen je h krati,
In kmet prične krompir kopáti,
Potem, ko vrag je spravil že,
Kar je prirastlo iz zemljé.
Na tihem ga morí togota,
Še enkrat s kmetom se pobota:
»Zdaj bó pa moje pod zemljó,
Ti kmet imej, kar bo nad njo!«
Prikima kmet in se nasmeje
In zanaprej pšenice vseje.
O svetem Jakopu s poljá
Napelje žita skednja dva.

Kako pa hlapec se huduje,
Ko prazno si strnišče ruje!
Priskoči h kmetu ves srdit:
»Kmet, pojdi ti v strnišče rit!
Zdaj vrh bo moj in v korenini,
A tvoje, kmet, naj bo v sredini!«
In ko se pomlad spet vzbudi,
Kmet z vragom ôrat pohití.
Vsejala spet sta novo žito,
Koruzo jako, plenovito.
In vrag se smeje noč in dan,
Ko gleda njive kos prostran,
Kjer vprek in vprek je vse nalito,
Tako mu raste lepo žito.
In ko mu dozori koruza,
Rogatec s srpom se že muza;
Koruzi vzame brž vrhove,
Potem pa kmeta tje pozove.
Kmet zdaj požanje nad zemljó,
Vrag brba, koplje še pod njo.
In ko naš kmet koruzo slači,
Tako se hlapec vrag razkači,
Da kremplje v kmeta zasadi;
A kmet čez čelo križ stori,
Odpre široko hišna vrata,
Iztira brez plačila škrate.

(Dalje.)

Vaška pravda.

(Resnična povest. — Spisal Podgoričan.)

I.

Dor je bil pred kakimi desetimi leti in še prej v Dobrepoljah, spominja se še izvestno onih obcestnih stelnikov z redko, nizko praprotjo in palec dolgo travo, onih močvirnih travnikov kraj njih, onih močil in luž z umazano-rjavo ali zelenkasto vodo, kjer so se oglašali pol leta mnogoštevilni žabji zbori. Biček, ločje, rogoz in druge močvirske trave so bujno vspevale na mokrih tleh. Po dnevu so šumé letali različno pisani kačji pastirji vse križem po zraku ter

posedali na ločje kraj vode, po kateri so drsali lahki in urni vodni pajki. Zvečer in ponoči so imele ondi svoje torišče nadležne mušice, ki so se motale v gostih rojih po zraku ter krvopitni komarji, ki so plesali nad vodo, glaseč se s tistim zoprnim glasom: »muj, muj, muj«, pred katerim beži živina, človek pa se nehoté otepa, da se ubrani malih nadležnežev. Zelenim in rjavim žabam so se družili rmenoprogasti močeradi in pa belouške, ki so z visoko povzdignjenimi glavami plavale po močilih. Sem in tje se je oglašala z rezkim glasom

v ločju skrita močvirska kozica. Jeseni ali pomladi je počivala tu jata rac, gosij, žrjavov in drugih takih ptičev, selečih se z mrzlega severa na solnčni jug, kjer je vedno pomlad in poletje, ali pa vračajočih se z gorkimi pomladnimi vetrovi proti severu, kjer je njih prava domovina. Drugih imena vrednih živalij ni bilo tukaj. Po letu so si prali v teh lužah in močilih dobrepoljski otroci svoje živote ali ude, po zimi pa so trgali na ledu podplate.

Ta malovredni prostor sredi dobrepoljske doline se je imenoval in se imenuje še dandanes Ratíke. Ker nisem jezikoslovec, nikakor ne morem raztolmačiti vedoželjnim čitateljem tega imena, dasi bi jim ustregel silno rad. Upam, da se spretnejše moči poloté tega zanimivega vprašanja.

Ratíke ležé med podgoriškimi in podeškimi njivami, zadevajo pa tudi ob videmski in žabarski svet. Velike niso, obsegajo jedva nekaj hektarov, zato tudi niso baš mnogo vredne. Povzročile so pa dolgo in drago pravdo, ki je trajala nič manj kakor celih štirideset let in nekaj čez.

Napisal sem zgodovino te dolgotrajne pravde. Razkazal sem, katere pomočke, katere spletke so rabili za pravdanje; vmes pa sem vpletel dogodbe, ki so izvirale iz pravde, ali jo pospeševale, ali jo zadrževale. Pisal sem nepristransko in pravično, čisto resnico, katere prijatelj sem bil vselej, da mi ne bodo očitali sovražni domačini pristranosti, laži, obrekovanja in ne vem, kaj še vsega. Resnico sem zajemal iz starih, zamazanih sodnijskih pisem, in pa iz velike, zaprašene knjige, kamor se je natančno pisala ta — besedij izredno bogata — pravda. Česar pa ne vedó stare listine in knjiga, povedali so mi stari možje, katerim je nekdam belila

ta pravda lase in katerim se običajno verjame, saj starost govori resnico. Ako bi bil pa navzlic svoji resnicoljubnosti zapisal kaj neresničnega, tedaj popravim rad, če mi kdo dokaže, da sem se zmotil, ali da nisem prav razumel dogodkov.

Stare knjige in pisma, pisana pred tristo leti, govoré jasno, da so Ratíke podgoriške, da je podgoriško vse, kar na Ratíkah raste in živi. Ratíke so Podgoričanom koristile silno malo. Saj niso imeli od njih skoró nič užitka, razven nekaj zvežnjev praproti za steljo. Močvirskih trav niso kosili, ker živina ni hotela take krme, a stelje jim je takrat preostajalo. Včasih je zagnal kdo kako jalovo kravo na Ratíke, da si je tam iskala paše, češ, da ne bode hlevu pridila klaje.

Ko je bil Podgoričanom vaški sodnik Adam Zelenko, poprosil ga je sorodnik njegov Domen Meglen iz Bruhanje Vasi dovoljenja, da bi smel pasti na Ratíkah živino. Podgoriški sodnik Adam je bil mož usmiljenega srca, odreči ni mogel prošnji, marveč mu je dovolil pasti živino, kadar in koder hoče na Ratíkah. Meglen je pridno pasel svojo živino na Ratíkah, ker je bilo dokaj bližje nego v Log, kjer so imeli Žabarji kamenite živinske pašnike.

Povedati moram, da imajo prebivalci Bruhanje Vasi častni priimek Žabarji, katerega so dobili, ne vemo kdaj, pa tudi ne vemo zakaj.

Toda, »dobrota je sirota«, pravi star narodni pregovor. Po vzgledu Meglenovem so začeli tudi sosedje njegovi zaganjati živino na Ratíke. In nista še dobro potekli dve leti, mrgolelo je na Ratíkah vse polno žabarske živine. Videmci so pa dejali: »Žabarji pasó na Ratíkah, zakaj bi mi ne smeli!? Saj

Ra
sk
vp
na
sta
na
so
am
kje
nil
ali
nel
tak
Vic
res
vé
rati
kak
se
da
vid
redi
Vid
bi
živ
seda
med
so
dom
amp
past
Žaba
poje
hajal
je do
Ža
podg
bili
torej
ukre
in vi

Bil
tisteg
Mark

Ratíke so istotako naše, kakor žabarske.« In paslo se je po Ratíkah vse vprek. Celó Podpečani, ki so pasli sicer na Grivkah, katere so jim pripadale po starodavni pravici, zaganjali so živino na Ratíke. Samo Podgoričani, katerih so bile Ratíke v resnici, niso pasli tam, ampak v Gorici (na hribu za vasjo), kjer je bilo mnogo izvrstne paše. Zmenili se niso nič, ali pase kdo na Ratíkah, ali nihče. Čez nekaj let se pa vendar nekoč vprašajo, je-li trava na Ratíkah tako sladka ali kaj, ker Žabarji in Videmci tako pridno pasó na njih. In res: nekateri Podgoričani so mislili, kdo vé kako se bode debelila živina ob ratiški paši, in začeli goniti tje rajši, kakor v Gorico. Toda podgoriška živina se je na Ratíkah vidno sušila, kakor da bi meso rezal raz njo. Ko so pa videli, da se živina ob ratiški paši nečre rediti, godrnjali so na Žabarje in na Videmce, češ, ako bi ti ne pasli, bilo bi za našo čedo dovolj dobre paše, živina bi ne hujšala tako, kakor hujša sedaj. Dostikrat so se stepli pastirji med seboj za boljšo pašo. Podgoriški so žabarske in videmske gonili vedno domov, ti pa se niso hoteli umakniti, ampak so še maloštevilne podgoriške pastirje naklestili, ako so sitnariji preveč. Žabarska in videmska živina pa ni samo pojedla vse na Ratíkah, ampak je zahajala tudi na podgoriške njive, kjer je delala veliko škodo.

Žabarji in Videmci niso odnehali od podgoriške paše. Podgoričani bi jim bili pa silno radi ubranili. Zberó se torej na posvetovanje, kaj in kako bi ukrenili, da bi zaprli Ratíke žabarski in videmski živini.

Bilo je na križevo nedeljo popoldne tistega leta, ko je umrl v Podgorici Marko Stopal. Po nauku so se sešli na

sodnikovo vabilo vsi hišni gospodarji podgoriški pod košato vaško lipo. Stareji očanci s sivimi ali plešastimi glavami in z zastarelimi obrazi so posedli po plotu, ki je po krájski navadi spleten krog lipe, mlajši pa so stali, ali so pa posedli na tratino. Pušili so iz majhnih, stolpičastih pipic ter govorili malo. Ko so pa bili vsi podgoriški gospodarji skupaj, dene sodnik pipo iz ust, iztrka iz nje pepel ter jo spravi v žep, nato se odkašlja, ozre se po navzočih in vzdigne raz plot svojo častitljivo osebo. Umolknejo vsi. Sedaj pa prične govoriti podgoriški sodnik Adam Zelenko poslušnim sovaščanom:

»Možje in sosedje! Sklical sem vas danes na zbor, da se razumno pogovorimo, kako bi Žabarjem in Videmcem ubranili živinsko pašo na naših Ratíkah. Polastili so se te paše brez našega dovoljenja. Pa ni jim dovolj, da popasó vse Ratíke. Ne, ti oblastneži odganjajo samovoljno še našo živino z Ratík, pomandravajo vso našo praprot, da nimamo ničesar žeti, vrh tega pa varujejo živino tako slabo, da uhaja vsa lačna na naše njive in nam pokončava pridelke. Ratíke so samo naše, in samo naša bodi tudi ratiška paša. Žabarji in Videmci ne smejo več pasti na njih. Ako mi ne bomo hoteli pasti, rasti pa zopet samo ločje in biček, kakor je rastlo nekdanj! Bolje je tako. Vi pa, možje in dragi sosedje moji, ki imate dosti pameti v glavi, uganite po modrosti in previdnosti, kako bi zabranili Žabarjem in Videmcem Ratíke.«

Po teh besedah se vsede Adam Zelenko na prejšnje mesto.

Za njim se oglasi prijatelj njegov Peter Sméh:

»Prav pravi naš modri sodnik Adam. Ratíke so naše in paša je naša. Žabarji in Videmci ne smejo več pasti tam

svoje lačne živine. Ako nečejo nehati z lepa, tedaj jih pa prisilimo, saj nas je dosti!»

Na trati pod lipo se je ležé stegoval dolgi Tone Modrijan, ki je bil oče devetorice otrók in pa lastnik suhe kobilice. Bil je neprijatelj sodnikov. Po Smêhovich besedah vstane in reče zaničljivo:

»Kdor je Žabarjem dovolil pasti, tisti naj jim tudi prepové. Vsi vemo, kako se je ta paša začela, radovedni smo pa tudi, kako bode nehala. Kdor je dal, tisti tudi vzemi! Mi se o tem ne bomo nič pregovarjali.«

Te besede so živo zadele sodnikovo staro srce. Da bi ohranil neomadeževano poštenje in neoskrunjeno čast, vstane in odgovori:

»Ti, Tone Modrijan, si dejal: ‚Kdor je Žabarjem dovolil pasti, tisti naj jim tudi prepové‘. To je prav lepo in dobro rečeno. Ali kdo je Žabarjem dovolil pasti? Povej ti, ki vse veš in znaš! (Navzoči so glasno odobraval te besede.) Hotel si meni zasoliti, pa mi nisi. Jaz nisem Zabarjem nikdar dovolil pasti, dovolil sem samo Meglenu, ki je revež. Sedaj veste vsi. Ti pa, Tone, ki se pišeš za Modrijana, moder si v resnici samo takrat, kadar molčiš!«

Glasen smeh je nastal po poslednjih besedah.

Tone je ves ozelenel od prevelike jeze, in tako je vrelo po njem zaradi očitne sramote, da bi bil sodnika najrajši pretrgal. S tresočim glasom odvrne sodniku:

»Kaj se košatite in tako nedolžnega delate? Kar je, pa je. Vsi, kar nas je tu, vemo, kako je bilo in kako je še sedaj. Meglenu ste dovolili pasti na Ratikah in ker ste jednemu dovolili, dovolili ste vsem Žabarjem. Sedaj se hočete pa nedolžnega narediti! Ne bo-

dete nas slepili več, ker se ne damo voditi za nos!«

Zavrne ga Adam Zelenko tako-le:

»Kar nas je tukaj, menda ni nikdo tako trdosrčen, da bi odgnal berača brez darú od hiše. Tudi jaz nisem mogel odreči Meglenu paše, ker nas nihče ni pasel na Ratikah, pa tudi kosil ne. Škode ni delal. Zato mi pa ta širokoustnež modrijanasti pravi, da se košatim, in mi očita, da vas hočem za nos voditi, kar pa ni res!«

»Dobro! dobro!« pritrdijo vaščani.

Tone Modrijan bi bil silno rad še kaj povedal, ali ko je zinil, zavpili so okrog stoječi vaščani: »Molči! molči!« in molčati je moral, dasi nerad, ako ni hotel, da bi ga odpodili.

»Torej, kaj storimo z Žabarji in Videmci?« vpraša sodnik.

Zamišljeni so zrlí préd-se vaščani. Kmalu pa se oglasi Ivo Svetek:

»Kaj bi storili? Naklestimo jih, da se nas bodo bali! Na samo besedo nas ne bodo slušali.«

»Naklestiti jih ne smemo«, odvrne sodnik. »Lahko nas tožijo na krvavi sodnji, pa imamo vraga. Zaprti bomo, pa še Ratíke nam bi vzeli. Ta tvoj svét ne velja nič. Domisli se pametnejšega!«

»Jaz pa vém«, izpregovori Gregor Osamél. »Živino jim polovimo in v svoje hleve zaprimo!«

»Tatvina je prepovedana«, raztolmači mu razumni sodnik. »Vrh tega bi morali mi žabarsko živino krmiti s svojo krmo, kar bi nam izvestno ne koristilo.«

Oglasi se Martin Bob:

»Veste kaj, možje, jaz bi dejal, da zapodimo žabarsko živino z Ratík na žabarske njive, da se bode tam pasla, pastirjem pa poberimo klobuke in našvrkajmo jih s šibo, da se bodo ogibali v bodoče naših Ratík!«

Nasmeje se Adam Zelenko in zmaje z glavo rekoč:

»Slabo si pomislil, ljubi naš sosed Bob. Pametnega nisi svetoval nič. Nekje v katekizmu je zapisano, da ne smemo drugim škodovati; pastirjev pa tudi ne smemo mi kaznovati, ker morajo slušati svoje gospodarje in niso odgovorni za dejanja svojih gospodarjev!«

Molčali so nekaj časa.

»Kaj pa ti praviš, strijček Silvester?« vpraša čez nekaj trenutkov sodnik.

Stara sključena postava Silvestrova se nekoliko zravna, male, pod čelo udrté oči mu zažaré zadovoljnosti, namuzne se in reče:

»Ej, ej, kaj hočem povedati? Hm, hm, mnogo besedij, malo pravih mislij. Moja stara glava je uganila to-le: Zberimo izmed sebe tri razumne može, pošljimo jih v Bruhanjo Vas, in ti naj Žabarjem prepovedó pod kaznijo pasti na naših Ratíkah. Ako to ne bode pomagalo, lotili se bomo drugače, da pridemo do pravice.«

Zadovoljen in vesel prikima sodnik Adam, in radostno pritrdijo vaščani.

»Kdo pojde v Bruhanjo Vas?« vpraša sodnik.

Nihče se ne oglasi.

»Modrijan naj gré!« svetuje potem Peter Sméh. »On ima dolge noge, uide prav lahko, ako bi Žabarji kaj razsajali.«

»Ne grem, ako Žabarji še sto let pasó na Ratíkah. Prosén močnik z mlekom bodem srebal, kakor sedaj, ako se tudi nobena mojih krav ne pase na Ratíkah«, odvrne jezno Tone Modrijan.

Sméh jih nasvetuje še več, ali vsak se je branil iti. Naposled sklenejo, da treba voliti, in res si izvolijo tri krepke može, namreč: Boštjana Ocepka, Pavla Vodarja in Martina Skoka.

Potem so ugibali, kako naj bi Žabarjem prepovedali ratiško pašo.

Zopet jim je moral pomagati strijček Silvester.

»Tako-le naj rekó tam Žabarjem«, dé Silvester: »Mi Podgoričani smo sklenili, da prepovedujemo od danes naprej Žabarjem vso pašo na Ratíkah. Zato vam oznanjamo sedaj to prepoved. Ako pa boste še pasli, vzamemo živino v svoje hleve, poberemo pastirjem klobuke in jih pomečemo v vodo. Nihče nima pravice do Ratík razven nas; samo naše so, in le naša živina se sme tam pasti. Ako boste pa nagajali, poiščemo si pravice pri sodišču.«

»Dobro! dobro!« vpili so Podgoričani Silvestru, ki je bil vesel take pohvale.

»Kdaj pa naj gremo v Bruhanjo Vas?« vpraša Boštjan Ocepek.

»Nocoj! nocoj! jutri!« vpijejo vaščani.

»Nocoj je prekasno«, reče sodnik Adam. »Jutri in med tednom Zabarjev ni doma, ker so na polju ali pa v gori. V nedeljo po nauku pojdete, ko bodo izvestno vsi doma.«

Zbor podgoriških mōž je tako razrešil dnevni red, in zadovoljni so se razšli mōžje k večerji, katero so bile med tem pripravile gospodinje.

II.

Ves teden so se pripravljali podgoriški trije izvoljenci za nedeljo. Strijček Silvester je imel ž njimi silo posla. Vsak dan jim je trobil in pravil, kaj morajo govoriti Žabarjem in kako se morajo vësti. Do nedelje je komaj dovedal trdoglavcem. Podgoričani so pa vsak dan gonili živino na Ratíke, dasi se je tam lačna ozirala po navadni, boljši, tečnejši krmi. V nedeljo po nauku se napotijo vsi trije nič kaj veseli v Bruhanjo Vas. Podgoričani so stali za vasjo, gledali za njimi in ugibali, kako bodo opravili v Bruhanji Vasi.

»Tepeni bodo!« reče Smolè in se škodoželjno zareži.

»Kajpada, ti ne veš nič!« pravi sodnik Adam. »Ne vem, ali sem slišal, ali sem čital sam, da se poslancem ne sme storiti nič žalega. Boštjan, Pavle in Martin so naši poslanci, in če naklestijo one, tedaj je ravno tako, kakor da bi nas.«

»Bodem videl, ali nas bode res kaj bolelo, ali ne, ko bodo oni trije tepeni«, nasmeje se Smolè. »Mene vem da ne boče bolelo nič, ako jih prav potolčejo.«

»Tebe, ki nimaš v sebi nič časti, bolelo bi nič, ali naša čast bi trpela izvestno, ako bi naklestili Žabarji naše može«, pravi strijček Silvester.

»Nespametni smo, ker smo poslali samo tri«, pravi Kodre. »Vsi bi bili šli tje, in ako bi se bili zgrabili, premagani bi vsaj ne bili!«

»Kdo se bode pretepal«, reče sodnik. »Čakajmo, videli bomo kmalu, kaj bode!«

Oni trije so se gredé pogovarjali, kateri naj govori.

»Ti govôri, ti znaš najbolje govoriti!« pravi Ocepek Vodarju.

»Tebi teče bolj beseda, meni se včasih zadira«, odvrne mu Vodar.

»Naj pa Skok, saj zna najbolje povedati, kar je dejal Silvester!«

»Lažeš, saj še ne vem, kaj je rekel.«

»Po kaj pa greš z nama, ako ne veš nič!«

»Kam bomo pa bežali, ako se nas loté?« vpraša zvedavo Skok.

»Kam? Vsi trije ne smemo skupaj«, pravi Ocepek. »Jaz bodem tekkel proti Podgorici, ti, Skok, beži proti Podgori, Vodar naj jo ubere pa Za-Gorico! Tako bomo najprej ušli; vsi izvestno ne bomo tepeni.«

»Jaz bodem bežal Pod-Gorico, ti teci pa Za-Gorico!« reče Vodar.

»Domov bi bežal vsakdo lahko. Bodem pa še jaz, kaj bom delal Pod-Goro, kjer nimam sorodnikov«, pravi Skok.

»Vesta, bolje je, da se ločimo. Ako bi nam kaj hoteli, vedeli ne bodo, za katerim bi mahnili, in tako jim uidemo«, uči ja Ocepek.

»Kajpada, drugam bodeva bežala! Ne bodeva ne, midva jo bodeva tudi domov udrla«, pravita ona dva.

»Dajta le, ako me nečeta slušati! Kdo bode pa Žabarjem govoril? Zmenimo se, saj vidita, da smo že pri vasi!«

»Ti govôri, ti največ znaš in veš; kaj hočeva midva!«

Hudo zarentači Ocepek in zagodrnja:

»Vrag vaju odnesi, bedaka! Koristilo bi vama, ako bi vaju Žabarji dobro pretresli.«

Krenejo k Rjavcu, ki je bil že tedaj nekak vodja Žabarjev. Nekaj žabarskih gospodarjev je vasovalo tam, in polagoma so prihajali še drugi. Sedeli in stali so v senci pri kozolcu ter se razgovarjali prav o Ratikah. Nekateri so dejali: Naše so, razdelimo si jih in preorjimo, drugi pa so rekli: Travniki naj bodo, in živina naj se po njih pase.

Plaho so se ozirali naši podgoriški znanci okoli sebe, opazovali kraj in gledali, kod bi bilo najpripravneje umakniti se. Pristopivši k Žabarjem so se razgovarjali z njimi iz prva o čisto navadnih stvareh. Ko so pa bili vsi Žabarji skupaj, umaknejo se ti trije nekaj stopinj nazaj, in Boštjan Ocepek pravi glasno:

»Žabarji, poslušajte! Mi trije vam v imenu vseh Podgoričanov prepovedujemo od danes naprej pašo na Ratikah. Ratike so samo naše, in nihče ne sme več pasti na njih, ne vi, ne kdo drugi.«

Žabarji so strmé poslušali Ocepka. Ko pa končá, vstanejo drug za drugim in zakričé:

»Kaj? Kdo nam more braniti pasti na Ratíkah? Naša je ratíška paša, naša, in pasli bomo tam, ako nam Podgoričani še stokrat prepovedó! Pokažemo pa jim, kdo smo!«

Rjavec pravi:

»Podgoričani, bodite veseli, da vas mi ne poženemo z Ratík! Nikar nas ne jezite, da se ne zgodi kaj hudega!«

»Vaše jeze se ne bojimo«, odvrne srčno Ocepek. »Na Ratíke pa ne gonite živine več, sicer jo bomo vzeli v hleve, vaše pastirje pa pretepli. Ratíke so naše, in Podgoričani ne popustimo svoje stare pravice niti za las!«

Srdito zareže Žabarji, in Rjavec pravi:

»Pasli smo, pasli bomo. Ratíke so naše, in naše bodo, ako si Podgoričani še toliko prizadenó.«

»Dobro, dobro! Prav praviš, Rjavec!« vpijejo Žabarji besni.

»Bedaki, nikar ne hvalite Rjavca, on ne vé nič!« zakriči Ocepek. »Povem vam: Pasli ste na Ratíkah, toda pasli ne boste več; Ratíke niso vaše in tudi nikdar ne bodo!«

Rjavec razkačen skoči k Ocepku in zamahne s pestjo nanj.

»Le udari me, ne bojim se te, a potem se varuj, vrnem ti jedenkrat izvestno in še na vrh dobiš kaj«, reče Ocepek srčno.

Skok ga sune od zadej in mu šepetne:

»Molči, za pet ran božjih, saj vidiš, da smo samo trije!«

»Nikar ne poslušajmo teh modrijanov!« oglasi se Žabar Trdina. »Posvetimo domov prepiračem, ki sejejo samo zdražbo in jezo!«

»Udri! le po njih!« pritrdé krohotaje Žabarji.

Podgoričani urno odskočijo, in Ocepek še enkrat zavpije:

»Oj, kaj vam pravim, lakotniki žabarski! Malo nas je! Naklestite nas lahko, toda na Ratíkah ne boste pasli nikdar več!«

»Bodemo! vedno!« zarjové Žabarji in planejo za Podgoričani, ki se spusté v tek iz vasi. Ocepku, ki je zadnji bežal, priletelo je debelo poleno v hrbet, da je zastokal bridko. Celó žabarske babnice so vpile za njimi in jih zmerjale. Podgoričani so vendar srečno brez večje nesreče ušli razkačenim Žabarjem.

Vso Bruhanjo Vas so spravili podgoriški poslanci na noge. Vsi Žabarji in Žabarice, veliki in majhni so se jezili na Podgoričane; vse je bilo razkačeno in razburjeno. Na Rjavčev vrt so prišli in tam silno zabavljali Podgoričanom, verili se in rotili, da so Ratíke njih, da na noben način ne nehajo pasti tam živine.

Sokljač je vpil na vsa usta:

»Naše so Ratíke, naše! Naša pot drži čez-nje, in kar nas je Žabarjev na svetu, kopali smo se vsi v ratíških lužah.«

»Čegave pak so?« kričal je Fežolek. »Naših njiv se držé in naša živina ima pravico na Ratíkah jesti travo!«

»Iskali bomo pravice pri cesarju, ako nam jo bodo kratili Podgoričani«, dejal je Rjavec.

»Cesar naj razsodi!« vpilo je ljudstvo. »On je dober in razumen mož, razsodil bode izvestno prav in pošteno.«

Tako so vpili in kričali vse vprek. Ta je svetoval tó, oni zopet drugo. Jediní so bili pa v tem, da ne bodo odnehali od paše, da tudi rajši začno pravdo, kakor bi se podali Podgoričanom. Noč jih je našla na Rjavčevem vrtu, živo se razgovarjajoče...

Vsi zasopli so pritekli Ocepek, Vodar in Skok domov, na vas.

»Kaj pa je? Kaj se je zgodilo?« vpraševali so Podgoričani.

»Tepeni smo bili, tepeni«, odgovori veselo Skok.

»Tepeni?« začudijo se možje.

»Komaj smo smrti ušli!« vpije Skok. »Kakor glava debelo kamenje so metali za nami in polena in cepei so frčali nad glavami in mimo nas tako, da je res čudno, ako smo še živi.«

»Saj ni bilo tako hudo, kakor vpije Skok«, pravi Ocepek. »Za nami so jo res udrli, pa mi smo jim vendar srečno upihali. Samo neko krepelce je našlo moj hrbet in se je neprijazno zadelo vanj.«

»Kako pa je bilo? Povej! povej!« silijo Podgoričani.

»Strašno so bili razjarjeni, ko sem jim povedal. Kričali so in se rotili, da je bilo joj! O Ratikah niso hoteli slišati ničesar.«

»Torej ne nehajo pasti?« vpraša skrbno sodnik Adam.

»Kajpada ne nehajo!« pravi Ocepek. »Pravijo: Ratike so naše in paša je naša, in Rjavec je dejal: Podgoričani, veseli bodite, da vas ne poženemo z Ratik!«

»Ošabni so pa, ošabni!« pravi strijček Silvester.

»Le naj bodo, saj jih bode minilo!« povzame Smêh.

»Kaj nam je pa sedaj storiti?« vpraša sodnik Adam.

»Tožimo jih, da bodo zvedeli, kje je pravica!« reče Potokar.

»Hòk! hòk! Za tako majhno reč se tožiti, ki še vredna ni!« odvrne Tone Modrijan.

»Kaj, tožba!« vpije Trznarjev Miha. »S tožbo ne opravimo nič. Polomimo tem žabarskim dolgoličnikom kosti, pa bode vse v kraju!«

Krohota mu pritrdé nekateri vaščani.

»To bi bilo prehudo!« reče Zelenko.

»Kaj, prehudo! Nič prehudo«, vpije Skok. »Kaj so pa oni počeli z nami! Ali so nas mar božali? Nadnje se vzdignimo, saj nas je dosti!«

»Udri Žabarje!« vpili so vročekrvnejši vaščani.

»Ljudje, pamet!« dé strijček Silvester. »Ne prenaglite se, da ne bode te trpeli!«

»Ljudij ne smemo pobijati«, pravi sodnik.

»Pa živino!« kriči Miha.

»Tudi živine ne smemo; k večjemu, da jo z Ratik iztiramo s pastirji vred«, pravi sodnik Adam.

»Saj res! Dobro!« pritrdi večina vaščanov.

»Kdaj pojdemo pregnat žabarsko živino?« vpraša Zmrzlè.

»Tako jutri pojdemo!« pravi Miha in Skok.

»Pa pojdemo, no!« pritegne sodnik.

»Toda jaz bodem samo gledal.«

»Kar bodeš hotel«, pravi Miha.

»Jaz pa pokažem žabarskim pastirjem in živini pot domov.«

Natanko so se še dogovorili, predno so se razšli tisto nedeljo zvečer. Očitali so Žabarjem, da so nehvaležni, saj so toliko časa pasli in debelili živino na Ratikah, sedaj pa tako ravnajo s poslanci. Očitali so jim še druge reči in jih ostro grajali. Treba jih je odločno zavrniti. Mnogi so se veselili drugega dné, a nekateri, zlasti sodnik in Silvester, bili so v skrbah, ker nič se ne vé, kaj se še izcimi iz takega prepira.

(Dalje.)

Napotita se v prvo nadstropje — v sobo. Teta ostane na ulici.

Roza ugleda Ferdinanda.

»Dobran!« vskrikne skoro z lajajočim glasom. »Ferdinand! Julija! Da — jaz — jaz —.« Nekaj pa ne gre iz grla. Hudo sope in se zvija. Postelja njena je vsa razdejana. Bilo je čudno tukaj. Ferdinand ni mogel strpeti dolgo in je šel zopet k teti na ulico.

Drugi dan dobi Dobran poročilo, da je Roza umrla. Zdravnik je zabeležil: »Za mrtvoudom«. Ljudje pa so si šepetali razne reči. Bližnji njeni so pravili, da se je zadušila, a ne vedó prav, kako.

»Saj ni moglo biti drugače«, rekel je Dobranu Bolka, »saj je bila prodala dušo. Hvala Bogu, da sem se ji odtegnil.«

Vaška pravda.

(Resnična povest. — Spisal **Podgoričan.**)

III.

Drugega dne popoldne je bilo Pod-Gorico nenavadno živahno gibanje. Pastirji so se veselili, ker jim ne bode treba goniti na Ratíke in varovati nagajive živine, ki je vedno silila v škodo. Moški so si izbirali debele, betičaste palice, ženske so jih pa prosile, naj bodo pametni ter naj ne razsajajo preveč. Malo pozneje nego sicer so izgnali Podgoričani živino iz hlevov in od vsake hiše je šel jeden ali pa dva odrasla ž njo. Nekoliko za njimi je stopal tudi sodnik Adam. Gredé je pozval Silvestra seboj, toda strijček ni hotel ž njim; rekel je: »Veš, Adam, najine kosti so za kaj takega prestare. Stara kri tudi več ne ozdravi. Kaj se vé! Lahko dobiš katero čez črepinjo, da bi jo pomnil do sodnjega dne. Veš, jaz ne grem. Rajši sem doma in gledam čebele, kakor pa, da bi se pretepal z Žabarji.«

»Prav praviš, Silvester.«

»Še ti ostani doma!«

»Ne smem, moram iti, da jih malo krotim. Saj veš, mlada kri, vroča in huda kri, prenašli se največkrat.«

»Torej, če greš, varuj se, da ne prestrežeš katere z glavo!«

»Ne skrbi! Ni take nevarnosti, ne. Varovati se pa tudi znam.« Po teh besedah odide sodnik Adam za svojimi vaščani.

Na Ratíkah so že pasli žabarski in videmski pastirji živino. Ko priženó Podgoričani tje, bilo je živine na Ratíkah, kakor na majhnem semnju.

»Kaj pa to!« kriči Trznarjev Miha. »Kako se drznete Žabarji pasti na Ratíkah?«

»Naše so, nihče nam ne more braniti!« odgovarjajo žabarski pastirji. Zmrzlé vpije: »Kaj, vaše? kdo vam jih je dal?«

»Poberite se, Žabarji, z Ratík!« ukaže Miha.

»Ne gremo, ne!« odvrne pogumno Rjavčev pastir.

»Kdo pravi, da ne? Hajdi, domov!« pravi Ocepek.

»O, sevé, vi bi se radi polastili Ratík, vi, toda mi se ne umaknemó!« vpije Prosenec, ki je sam pasel živino.

»V Log ženite!« kriči Kodre. »Na naših Ratíkah ne bode te pasli.«

»Saj so Ratíke naše!« vpijejo Žabarji.

»Kaj, vaše? Pokažemo vam kmalu, čegave so«, krega se Miha. »Fantje in možje podgoriški, poženimo jih domov z živino vred!« To rekši zavihti betičasto gorjačo nad glavo, kakor buzdovan, in jo nemilo primaže Rjavčevemu pastirju, da kar poskoči in bridko zaječi. Bolj boječi pastirji se sami spusté v beg, srčnejše pa poženó s palicami. Za njimi zapodé še živino. Od zadaj so poganjali Miha, Kodre, Ocepek, Skôk, Zmrzlé in še nekateri drugi Podgoričani, ki so s palicami nemilo treskali po hrbtih počasne živine. To vam je bil čuden prizor! Od spredaj so tekli pastirji in vpili, za njimi so tulili in renčali junci ter mukale krave, katere so poganjali kričeč in bijoč Podgoričani. Tako pridirja žabarska živina s pastirji vred domov. Podgoričani so jo podili skoraj do vasi, potem se pa brž umaknili na Ratíke. Videmci, videč, kaj se je pripetilo Žabarjem, poženó sami živino z Ratík in tako ostanejo samó Podgoričani.

Žabarji so planili vsi iz hiš, ko je živina pribežala v vas vsa zbegana, s privzdignjenimi repi, mukajoč in tuleč. Skrbni in radovedni so povpraševali, kaj je. Ko pa zvedó od pastirjev, da so jih pregnali Podgoričani z Ratík, zaženó po vsi vasi krik: »Na Ratíke! Na Ratíke!« Pograbil je vsak, kar je dobil v prvem hipu: ta vile, oni cep, drugi izpuli kol, tretji pograbi prekljo ali kar mu je bilo najbližje. Ko so se vsi zbrali, vsujejo se tako oboroženi iz vasi po ulicah na Ratíke. Za njimi so sopihale Žabarice in otroci. Kdor je pa moral

doma ostati, splezal je na kozolec ali na kako drugo višino, da je gledal na Ratíke. Ko zazró Podgoričani kričečo in razsajajočo žabarsko trumo, tako strahovito oboroženo, niso bili nič kaj veseli. Nadejali se niso kaj takega; mislili so, da se pride kdo samo prepirat in pričkat. Da pride kar cela oborožena vojska, ni si bil svest nihče. Kaj bi počeli?

»Umaknimo se!« pravi sodnik Adam.

»Skoraj bi bilo dobro!« pritrdi mu Modrijan.

»Kaj? Žabarjem se umakniti? Nikdar!« oglasi se Miha. »Pred Žabarji ne bežimo, kaj ne, fantje, da nikdar ne!«

»Jaz že ne!« pravi Ocepek. »Moja grča je tako trda, da vsi ranocelniki ne ozdravijo tistega, kateremu potipljem glavo.«

»Jaz ostanem tudi, jaz tudi«, oglašali so se zaporedoma. Vsak je krepkeje stisnil palico v roki. Sodnik Adam jih je z veliko skrbjo opominjal, naj bodo previdni in pametni, zlasti, da kdo preveč ne udari takega Žabarja.

S silnim vpitjem prilomastijo Žabarji na Ratíke. Kleli so in vihteli orožje svoje, kakor da bi drli na Turka.

»Kdo je spodil našo živino domov?« vpije Rjavec s hripavim glasom.

»Kdo je pretepal naše pastirje?« kriči Topolček.

»Mi smo jih, mi Podgoričani«, odvrne srčno Trznarjev Miha.

»Zakaj ne pustite naše živine v miru? Kaj vam je na poti?« jezi se Sokljač.

»Pasite po svojem, Ratíke so naše!« reče Kodre.

»Naše so, samo naše!« zagrmé Žabarji kot jeden mož.

Zakrohotajo se zaničljivo Podgoričani in pravijo:

»Kdo vam jih je dal? Kje imate zapisano, da so vaše?«

Žabarji ne vedó, kaj bi odgovorili. Da bi pa prikrili svojo zadrego, vpijejo kakor obsedeni:

»Naše so, naše, samo naše!«

»Naj pa bodo, samo lastninsko pismo pokažite!« pravi sodnik Adam.

»Tu imaš pismo!« zakriči hripavo Rjavec in ga ureže z dolgo prekljo čez hrbet.

Komaj je Rjavec sodnika udaril, zapraši se Miha v Rjavca in ga podere, da pade vznák.

Že sta obe stranki vihteli orožje in se merili s srditimi očmi. Tedaj pa začneta kričati in prositi sodnik Adam in Žabar Romè svoje ljudi.

»Stojte! Stojte! Mirujte!«

»Udarimo se!« kriči Rjavec, ki se je bil srečno pobral.

»Ti, Žabar preklicani, hočeš, da te nesem v jarek k žabam?« zavrne ga Miha.

»Ti pač ne in nihče ne, kar je vas!«

Zaničljivo se zakrohota Miha in že je namerjal planiti nad drznega Zabarja. Zagradi ga pa za roko sodnik in mu zapove: »Mir! Ne razgrajaj!«

»Ratíke so naše!« zarjové Žabarji.

»Naše so!« odvrnejo Podgoričani.

»Naše so! Udri!« vpijejo Žabarji.

»Stojte! Mirujte! Ne pobijajte se!« mirijo sodnik, Romè in drugi miroljubneži vročekrvnike, ki so se hoteli udariti.

»Živino z Ratík!« kriči Fežolek.

»Doli ž njo! Ratíke so naše!« vpije Dražek.

»Ni res, naše so, mi smemo pasti!« odgovarjajo Podgoričani.

»Udrite jih! Poženite jih z Ratík! kaj se jih bojite?« ščujejo žabarske žene svoje može.

Krik in hrup privabi na Ratíke Podpečane, Videmce in druge Podgoričane.

Ko pa vidijo Videmci, da se prepirajo za Ratíke, začno še sami, rekoč:

»Ratíke so naše! Kaj se kregate za nje, saj nimate nič od njih!«

»Kje ste jih pa vi dobili?« vprašujejo zaničljivo Podgoričani in Žabarji.

»Le vpijte, le! Ratíke so vendar naše, saj se držé naših njiv!« oglasi se videmski Blisek.

»Blisek, ti lažeš!« pravi podpeški Starè. »Naša pot je med vašimi njivami in Ratíkami.«

»Naše so Ratíke in pa podgoriške!« vpijejo Podpečani.

»Naše so!« kričé Videmci.

»Naše so!« vpijejo Žabarji.

»Ratíke so samo naše!« pravijo Podgoričani.

Kričalo in zmerjalo se je vse vprek. Kdor je bolj vpil, veljal je več. Podgoriška živina se je že zdavnaj pogubila z Ratík; nekaj je je šlo domov, druga pa iskat si na njivi boljše paše.

Žabarske babnice — pa tudi druge niso bile nič boljše — ščuvale so še dalje svoje može: »Udrite jih! Udrite!« Že so se bili nekateri bojaželjnejši sprijeli, drugi so pa žugali s pestmi. Tedaj pa zadoni zvon na Rebri in zabučé zvonovi po drugih cerkvah. »Ogenj! ogenj!« Ta klic preplaši, zbega in pomiri vse stranke. Ožró se. Tam nad Suho Loko se je valil siv dim k nebu pomešan z iskrami in žarki. Kdor je imel orožje, vrže je od sebe, in vsi uderó na Suho Loko, kjer je ogenj pepelil delo in trud človekov.

Hipoma so bile Ratíke prazne. In priplavale so zopet žabe iz vode, kamor so se bile poskrile pred razsajajočimi ljudmi. Vozile so se oprezne belouške po močilih. Da, celo plaha kozica je naznanila svojim tovarišicam, da se je povrnil na Ratíke ljubi mir.

IV.

Od tistega dne ni pasel nihče več na Ratíkah. Če so prignali tje čredo Podgoričani, planili so Žabarji iz svoje vasi in pognali podgoriške pastirje s čredo domov. Če so prišli past Žabarji, pritekli so Podgoričani in jih zavrnil domov. Če so prignali Videmci živino na Ratíke, vzdignila se je vsa Podpeč, in Videmci so morali bežati, a tudi Podpečani se niso drznili na Ratíke, ker nanje so dobro pazili Videmci. Sovraštvo je nastalo med sosednimi si vasmí. Kjerkoli sta se sešla dva človeka, jeden iz te vasi, jeden iz one, začela sta se zmerjati in vpiti: »Ratíke so naše! Ratíke so naše!« Da, še ob nedeljah pred cerkvijo niso mogli prikrivati sovraštva. Srdito so se pogledovali ter silno zabavljali drug drugemu. Tudi občevali niso med seboj. Žabar ni prišel Pod-Gorico ali Pod-Peč, Podgoričan tudi ni hotel v Bruhanjo Vas ali na Videm, Videmci pa niso marali nikamor. Celó med sorodnike se je vrinilo sovraštvo, da se niso mogli videti. Gorjé pa zlasti onemu, ki se je drznil priti po noči v sovražno mu vas. Ako so ga zasačili, bil je neusmiljeno tepen.

In prav takrat nekako je bilo, ko je imel Žabar Matevž Romè v Podgorici svojo nevesto izbrano, namreč mlado deklico Petričkovo Katrico. O tej je trdil celó strijček Silvester, da je lepa. Na oklicu nista bila še nobenkrat, vendar je govorila vsa dolina, da postaneta mož in žena, v cerkvi poročena.

Kakor pripovedujejo stari možje, Matevž Romè ni bil napačen človek. Imel je takrat, ko se je ženil pri Petričkovi Katrici, kakih trideset let, rajši nekoliko več kakor manj, in je bil sam svoj gospodar na lepi, nezadolženi kmetiji, tam nekje sredi Bruhanje Vasi. Vedó tudi, da je bil velik, lepe rasti

in prikupljivega obraza, zgovornih besedij in pa še nekaj, česar ni pozabil povedati nobeden, kdor ga je poznal, in to je, da je bil razumnejši, da je vedel več, kakor vsi Žabarji skupaj. No, to je že nekaj. Mati mu je še živela, toda le z veliko težavo je gospodinjala, ker je bila že jako stara. Torej ni bilo zameriti Matevžu, saj si ni iskal brez vzroka neveste. Petriček ni imel ničesar očitati Matevžu, Katrica pa še manj. Rada sta ga imela oba in nobenega zadržka bi ne bilo, kadar bi bilo prišlo do poroke. Toda takrat nastane mahoma prepír med Podgoričani in Žabarji zaradi Ratík, potem pa silna mržnja in sovraštvo. Petriček je bil celó na Matevža jezen, Katrica pa seveda čisto nič. Ako bi bil imel Petriček samo Katrico, dejal bi bil seveda: »Ratíke naj bodo moje ali njegove, saj ostanejo po moji smrti vendar v pravih rokah.« Ker pa je imel še sina, skrbel je, kako bi mu pomnožil imetje. Ker ni imel časa in prilike po dnevu, prišel je Matevž včasih pozno na večer pogledat k nevesti. Katrica in oče njen sta ga svarila in mu nujno prigovarjala, naj nikar ne prihaja, ker so se Podgoričani zgovorili, da ga bodo naklestili, ako ga zasačijo. Toda Matevž ni maral nič. Saj vemo, kako so trmoglavi mladi ljudje. Prišel je vendar-le v vas, kajpada kolikor je mogel skrivaj. Neke svetle noči ga spazi Trznarjev Miha. Ležeč v travi kraj pota je pasel kobile. Kar vidi nekoga, ki prihaja. Potuhne se, da bi ga skrit opazoval. Razlije se škodoželjno veselje po vsem njegovem širokem obrazu, vstrepeta mu v prsih srce, ko spozna, da je pozni prihajalec — Rometov Matevž. Najrajši bi bil zavrnil od velikega veselja, toda bal se je, da bi se Matevž ne vrnil domov. Tiho se pobere Miha s tal in jo mahne po stezi

v vas. Skliče vse mlade vrstnike, kar | ter razloži, koga je videl. Vzdadovala
jih je bilo še pokoneu in že v posteljah, | se je vsa družba. Sklenili so predrznega

Vsak začetek je težak.

Zabarja pretepsti, da bode dolgo pomnil, | gorici. Oprezno so se bližali Petričkovi
kdaj je bil v ponočnem času v Pod- | hiši, ter se razpostavili in poskrili okoli

nje, ker so ga tukaj pričakovali. Ni bilo treba dolgo čakati, kar zaškripljejo vežna vrata, in Matevž pride iz hiše.

Varno je stopal, da bi preveč ne ropotal. Ko pa zavije mimo Kodretovega kozolca, zgrabijo ga Podgoričani. Matevž

Slovenska citrarica. (Po sliki Ivane Kobilce.)

se je branil na vse kriplje, pomagal si je z nogami in rokami, toda brez uspeha, Podgoričani ga niso izpustili.

»Izpustite me, izpustite, saj vam nisem nič prizadejal, saj nečem ničesar nikomur izmed vas«, prosil je Matevž.

Zakrohotajo se Podgoričani, in Trznarjev Miha mu odgovori:

»Kaj nam hočeš še prizadejati? Žabar si in po noči si prišel sem, to je pač dovolj!«

»Saj vam nečem nič!«

»Naša dekleta vodiš za nos!« pravi Osamelov Janez in ga sune v hrbet.

»Izpustite me, dam vam pijače, kolikor hočete!«

»Nečemo žabarske pijače; kadar smo žejni, pijemo za svoj denar«, odvrne Kozarčkov Kozma.

»Saj sem vaš prijatelj, izpustite me, in nikdar več ne pridem ob takem času v vašo vas.«

»Bodi, kar hočeš, prijatelj ali sovražnik, tepeno bodeš, ti seme žabarsko, da bodeš pomnilo, kdaj si bilo pri nas.«

»Kaj bi se pretepali! Prijatelji bodimo, kakor smo si bili doslej! Dam vam besedo, da se ne prikažem nikdar več tako pozno v vašo vas, ako me pustite v miru«, obetal je Matevž.

Zarežé se mu neizprosni Podgoričani, in Opalek pravi: »Tvoje obetanje je neverjetno. Izbral si si v naši vasi, kakor praviš, nevesto svojo, katero bodeš rad še večkrat obiskal, kadar bodeš mogel. Mi pa Žabarjem ne pustimo v svojo vas, še manj smo pa zadovoljni, da bi se ženili v naši vasi. Tebe bomo pošteno pokrtačili, da te ne bode skominalo po Katrici in pa da bodeš pomnil še dolgo to vasovanje.«

»Kaznujmo ga za predrznost njegovo!« kričé nekateri vročekrvneži.

Matevža neki neprijeten čut obide po vsem životu in nekako zaboli ga, da se smili samemu sebi.

»Prijatelji, Podgoričani, tovariši moji, vedno smo si bili na roko, in prav nič ne vem, kdaj sem se vam tako silno zameril. Ako ste hudi na-me zaradi Ratík, povem vam, da meni ni prav

nič do njih, ako ste pa zaradi Petričkove Katrice jezni na-me, vedite, da sem jo pošteno snubil in da jo mislim z očetovim dovoljenjem odvesti za ženo na svoj dom. Ostanimo prijatelji in plačam vam pijače, ako me sprejmete za domačina.« — Silno se zakrohotajo Podgoričani in Trznarjev Miha pravi:

»Žabar, preslepil nas ne bodeš, govori še tako lepo in zvito. Mi se te ne usmilimo že zaradi tega ne, ker si Žabar. Ako bi izmed nas kateri zašel v vašo vas, izvestno bi mu ne prizanegli, zakaj bi tudi mi ne kaznovali človeka, ki se hoče polastiti naših Ratík in pa dekleta iz naše vasi? Mladeniči, kako bi ga kaznovali?«

Pričelo se je posvetovanje. Ko bi se zgodilo vse, kar se je svetovalo, vedel je Matevž, da nikdar več ne bi videl prelube žabarske vasice, da ne bi pohajal več mimo tako vonjavo dehtečih žabarskih luž, kraj blatnih žabarskih dvorov. Ježili so se mu lasje, utripalo mu je srce, a po žilah mu je zastajala kri, ko je slišal posvetovanje. Sevé, Podgoričani so se grozili zato, da bi bolj prestrašili sicer ponosnega, a tedaj tako ponižanega Žabarja. Kakor nebeška pesem mu zazveni na uho predlog Osamelovega Janeza, ki se je glasil tako-le: »Izpustimo ga brez kazni, toda trdno nam mora obljubiti, da ne bode imel nič več s Petričkovo Katrico.«

Osamelov Janez je rad videl Petričkovo Katrico, toda ta, kakor vemo, imela je rajši Rometovega Matevža. Bil je namreč Rometov čednejši od Osamelovega, kar zaradi resnicoljubnosti povemo. Na lep in dostojen način bi se bil Osamelov rad iznebil srečnejšega tekmeča in zato je predlagal, da ga izpusté s pogojem, če se odpové Petričkovi Katrici, ali drugače povedano, da jo prepusti njemu. Ker je imel mnogo

zvestih prijateljev med svojimi vrstniki, bil je predlog njegov vsprejet. Drugo vprašanje je bilo, je-li zadovoljen ujeti Žabar Matevž Romè.

»Ako se v resnici odpoveš Katrici, ako obljubiš, da ne bodeš nikdar več govoril ž njo, pojdi mirno svojo pot domov«, pravi mu Janez.

Matevž je bil v silnih škripcih: ali izgubi ljubljeno nevesto, ali bode pa tepen, kakor ajdov snop; ali nenamestljiva izguba, ali pa silna bolečina. Katrico je imel v resnici rad, zato reče srčno po kratkem pomisleku:

»Katrice ne pustim; rajši vse prestanem, kakor bi se njej odpovedal.«

»Tako se ji odpovej!« kriči razjarjeni Janez.

»Ti, Janez Osamelov, kaj je tebi Katrica mari? Ti mi ne moreš braniti na noben način, da bi je ne vzel.«

»Čakaj, ali ti morem braniti ali ne! Črepinjo ti stolčem, potem se pa le ženi, ako te bode hotela vzeti!« golči Janez in suje Matevža.

Težko so mu branili Matevža. Silil je vedno vanj ter ga tolkel in suval, če ga je le dosegel.

»Veste kaj, tovariši, topli ga ne bomo. Udaril bi ga kdo preveč, potem bi pa imeli sitnosti še z gosposko. Zavežimo mu trdno oči, na hrbtu pa roke, da se ne bode mogel oprostiti očesne zaveze, potem ga pa izpustimo, da si najde sam svojo vas«, pravi Kozma.

»Dobro, dobro!« pritrdé mladeniči, samo Osamelov Janez, ki je iz vse duše črtil Žabarja, pravi:

»Kaj, tako malo bode kaznovan za toliko predrznost? Naložimo mu jih z gorjačo, da se bode vedno spominjal nocojšnje noči!«

Mladeniče je strah pred gosposko toliko ukrotil, da so slušali Kozarčkovega Kozma. Hitro so dobili nekaj ši-

rokih platnenih pasov, ki so bili slični kuhinjskim brisačam, ovijejo mu ž njimi gornjo polovico glave prav tesno, zadaj na hrbtu mu sklenejo roke ter jih trdno zvežejo, da niti ganiti ni mogel ž njimi.

Matevž se je prav malo branil, ker mislil si je: Čim preje bodem od njih, tem bolje za-me. Potrpel je vse voljno. Dal mu je še vsak nekaj gorkih za-ušnic, da mu je neprijetno zvenelo in šumelo po ušesih, potem ga pa spehajo naprej od vasi. Kar nagloma začuti, da je sam. Ustavi se, vleče roke iz trdne zveze, mikasti in napenja, toda brez uspeha. Vez ne odneha. Krene dalje. Nekaj korakov še maha po poti, potem pa zavije na njive. Tu je bila silno slaba pot. Sedaj se je opotekel po mehki, izorani njivi, kjer so ležale debele brazde med globokimi jamči; sedaj je izgubil ravnotežje ter nemilo telebnil po neravni zemlji, da se je z velikim naporom zopet pobral; sedaj je zagazil v visoko in gosto deteljo, ki se mu je opletala okoli nog; potem je lomastil po žitu, ki je šlo ravno v klasje. Šel je naprej, šel je nazaj, sedaj na levo, sedaj na desno. Nikjer ni mogel na pot. Zdelo se mu je, da je vedno na jednom in istem prostoru. Semtertje je obstal in poslušal, od katere strani bode zaslišal znan glas, bodisi človeški, ali pasji. Sem od Podgorice se je pač čulo ukanje, toda vrniti se ni hotel tje in tudi na pot ni hotel, zakaj tam pasoči Trznarjev Miha je ukal in pel, da se mu je celó na glasu poznalo silno veselje. Hipoma pa začuje iz daljave znano pesem:

Mi fantje iz Žabje Vasi
V drugo vas bomo šli
Gledat, ali že spé
Stari in mladi ljudjé.

Kogar pa zunaj dobimo,
Dobro mu jih naložimo,
Ker lazit' se zunaj ne sme
Po noči, to dobro vsak vé.

Silno se razveseli Matevževa duša te pesmi, katera ga pa izvestno ni toliko ganila, kakor ga je vzradostila zavest, da Žabarji niso prav daleč. Obrne se v ono stran, od koder so prihajali preljubi glasovi. Ko utihne petje, začne ukati in klicati Žabarje po imenu. Kmalu mu odgovoré s klicanjem in ukanjem. Potem jih pa kličeó prosi, naj mu gredó naproti. Ker je bil on prvak žabarskih mladeničev, slušajo ga in kmalu pridejo do njega, da ga oprosté mučnih vezij.

Silno je bil vesel, da je brez večje nesreče prišel iz Podgorice. Hvaležen je bil tudi tovarišem, da so ga rešili mučnih vezij, zakaj, kdo vé, koliko časa bi bil še taval sem in tje, ko bi njih ne bilo.

Pod-Gorico res ni zahajal več, ker se je bal za svojo ljubo kožo; ako je pa videl Petričkove kje na polju, prišel je tje in povedal, kar je hotel. Česar ni mogel povedati sam, to je pa donášal in odnášal stari berač Strmolé, ki je užival pri mladih ljudeh vsestransko zaupanje.

V.

Dobro je znano vsem Krajinčanom, da so Žabarji neznanski trdovratneži. Z lepa se ne udadó, ako tudi pravica ni na njih strani.

Preteklo je kakih osem tednov po onem hrupnem shodu na Ratíkah. Žabarska živina je bila pojedla v Logu, kamor so gonili past, vso travo in osmukala vse grmovje, da je bil Log že prav jesenskega lica. Po tokavah in ježah so bili pa tudi pokosili in popasli. Tako niso kar nagloma imeli nobenega pašnika več, na katerem bi pasli živino. Na Ratíkah pa, kjer ni pasel tedaj nihče, vzrastla je trava nenavadno velika, kar je Žabarje jako jezilo. Nekateri so celó poskušali pasti na Ratíkah, toda če so

tje prignali, takoj so jih zavrnilo Podgoričani ali pa Podpečani. Ko je bilo Žabarjem le trda za pašo, pogovoré se, da bodo zopet vsi gnali past na Ratíke. Drugi dan res priženó na Ratíke vso sestradano žabarsko čredo, ki je hlatala trdo bičeje in ločje in slabo travo, kakor bi bila najboljša detelja. Žabarjem so žareli obrazi od velikega veselja, češ, napasla se bode zopet jedenkrat naša živina na Ratíkah. Dolgo se niso veselili. Kakor hitro so Podgoričani in Podpečani ugledali na Ratíkah žabarsko živino, planili so iz svojih vasij proti Ratíkam. Žabarji so se zbali dvojnega sovražnika, zavrnilo čredo in urno pogнали domov. Podgoričani in Podpečani so šli za njimi do vasi, tam so jim pa zagrozili, ako se še kdaj prikažejo na Ratíkah.

Žabarjem je bilo res hudo. Živine so imeli mnogo, paše v Logu nič, na Ratíkah pa, kjer se je sestradana žabarska živina tako silno rada pasla, niso smeli pasti. Z deteljo in senom niso mogli krmiti, ker potem bi po zimi ne imeli s čim rediti živine. Kupčija je bila pa tudi slaba, tako, da živine še prodati niso mogli. Kaj bi storili? Zberó se na Rjavčevem vrtu. Žalostni, s pobešenimi glavami so stali v senci pri kozolcu in molčé premišljevali, kaj in kako bi ukrenili, da bi dobili potrebne paše.

Ko Rjavec vidi, da so vse žabarske hiše zastopane na njegovem vrtu, pravi:

»Možje, kaj storimo? V Logu ni paše, na Ratíkah nam pa ne pusté pasti. Krme ni, prodati živine ne moremo.«

»Žalostno je in hudo, da se nas Bog usmili«, reče ves prepaden stari Prosenec, skoro jokajoč.

»Slabi časi se nam bližajo. Izpolnjuje se prorokovanje starega Ograjčana. Veste, kaj je prerokoval dva dni pred

smrtjo? Takrat bode hudo na svetu, ko živina ne bode imela nič jesti. In to bomo doživeli kmalu«, modruje Trdina.

»Nič dobrega ne kaže. Slaba znamenja na vseh straneh«, pritrđi Jerebičar.

»Kaj bi se zmišljevali, vi ničvedeži, strahopetci«, zagolči Janez Trobuzlje. »Vojsko začnimo in si privojskujmo Ratike!«

»Vojsko! vojsko!« zagrmé Žabarji in obrazi se jim zopet zjasnijo.

»Kje imamo pa cesarja, da bi vodil našo vojsko?« oglasi se star možiček.

»Cesarja? — Saj ga nam ni treba, znamo se sami vojskovati!« vpije Trobuzlje.

»Premalo nas je in orožja nimamo!« dokazuje možiček.

»Orožja — dovolj! Sekira, kosa, cep, kol, vse je dobro, da je le ostro ali trdo!« pravi navdušen Trobuzlje. »Nas je dovolj za Podgoričane, ako pa še Videmce pridobimo, zmagamo Podgoričane in Podpečane ter dobimo vse Ratike.«

»Viva! viva! Trobuzlje!« zahrešči Rjavec, kakor je slišal, da so vpili nekje v Ljubljani.

»Vojska! vojska! Pobijmo jih! Ratike so naše!« vpijejo Žabarji vzburjeni od Trobuzljetovih besedij, objemajo se in kričé vse vprek, kakor bi bili kdo vé kaj dobili.

Ko se hrup in šum nekoliko poleže, oglasi se Matevž Romè:

»Možje, pamet! Premislite, kaj delate in govorite. Varujte se, da ne pridete v ječo! Ne rogovilite, ne pretepajte se s Podgoričani. Ne delajte si sami pravice! Ne poslušajte bedaka, ki nič ne vé!«

»Sosedje, Romè se Pod-Gorico ženi, zato govori tako, da bi se Podgoričanom

prikupil in dobil nevesto. Ne poslušajte njega, poslušajte mene! Sami si vzemimo, kar je naše!« brani se Trobuzlje.

»Molči, ti Trobuzlje, ki nas hočeš onesrečiti. Možje, mirujte! Ne dajte se preslepiti in premamiti. S silo ne boste opravili nič, k večjemu, da vas zapró kot upornike. Jaz vem pa nekaj drugega«, pravi Romè.

»Kaj pa, kaj? Povej!« vpijejo Žabarji.

»Veste, možje, kaj vam svetujem? Pravdo začnimo, pravdo, in ako je pravica naša, dobimo gotovo Ratike.«

»Saj res, pravdo napnimo!« kričé Žabarji.

»Sami težko da bi dobro opravili, naprosimo še Videmce, da k nam pristopijo, potem nas bode več in pravde gotovo ne izgubimo«, poučuje Romè.

»Dobro, z Videmci si razdelimo Ratike«, pritrđé možje.

»Vsi pojdemo v sodišče po svojo pravico«, pravi Rjavec.

»Ne vsi. Čemu? Izberimo izmed sebe tri može in pošljimo jih v svojem imenu tirjat našo pravico«, reče Romè.

»Vsi gremo, vsi!« vpije Trobuzlje.

»Kajpada, vsi, prav vsi pojdemo in še Videmci z nami, da se nas bodo vsaj bali!« kričé Žabarji.

»Saj se ne boste pretepali!« pravi Romè.

»Tudi, ako nas bodo kaj sleparili!«

Videmci so z velikim veseljem sprejeli prijazno ponudbo Žabarjev. Dasi si prej niso bili posebno prijatelji, združila jih je vendar skupna korist.

Prvi uradni dan potem se oblečejo žabarski in videmski gospodarji praznje in gredó skupaj v sodišče, ki je bilo takrat še v oddaljenem turjaškem gradu. Vso pot so se bahali in širokoustili ter povedali vsakomu, kogar so srečali, da gredó v Turjak pravdo začet zaradi Ratík.

Revni gostilničarji siromašnega turjaškega trga so iztočili tisti dan nenavadno veliko vina in spečali skoro ves kruh, kar so ga bili napekli. Žabarji in Videmci so si privoščili jedi in pijače v polni meri, zakaj imeli so sladko nado, da dobé Ratike. Ko se odpró vrata v sodiško dvorano, planejo Žabarji in Videmci vanjo, da se hipoma napolni.

Sodnik in pisarji njegovi so čudeč se gledali prišlece. Gospoda v sodiščih je še dandanes čmerikava in sitna in taka je bila tudi takrat. Tudi je bila v onih časih ošabna in trda, poleg tega še navdana z nemškim duhom. S preprostim slovenskim kmetom je le z veliko silo lomila njegov zaničevani jezik. In prav iz sodišč se je med ljudstvo zatrosilo mnogo popačenih nemških besedij, katere še sedaj kazé govorico preprostega kmeta.

»Kaj pa vi? Od kod ste?« vpraša sodnik.

»Iz Bruhanje Vasi. Iz Vidma«, odgovoré naši znanci.

»Kaj bi pa radi? Se-li tožite, ali kaj?«

»Pravdat smo se prišli!« zagrmé vsi, da sodnik ni prav nič razumel.

»Jeden naj pové, kaj hočete imeti!«

»Pravdo hočemo začeti«, odgovoré zopet vsi. Prej se niso nič zmenili, kdo

bode govoril, zato so sedaj vsi odgovarjali, ker je vsak mislil, da bodo drugi molčali, ako on ne pové.

Sodnik malo zarentači, potem jim pa pravi: »Svojega folmahtarja mi pošljite, ta naj pride namesto vas, vi pa bodite doma.«

»Kaj pa je to?« vprašujejo nekateri Žabarji.

»Kralja si izvolite, da bode za vas govoril«, pravi jim suh, sestradan pisar, ki ni znal bolje po slovensko razložiti lepe sodnikove besede.

»Kaj, kralja je treba? Čudno!« govoré Žabarji. »Takega pa še ni bilo, kar pomnimo, da bi si morali kralja izvoliti.«

»Koga pa naj izvolimo, saj ne poznamo nobenega kralja.«

»Kogar hočete. Izmed sebe jednega. Kateri je bolj izkušen in več zna, tistega si izberite«, poučuje jih pisar.

»Kralja, kralja bodemo imeli!« govoré Žabarji gredoč iz grada. »Ratike gotovo dobimo, ko bodemo imeli dobrega kralja.«

Vračali so se iz Turjaka veselega srca in židane volje. In razvedelo se je takoj po vsej dolini, da so Žabarji in Videmci zaradi Ratik pravdo napeli ter da si bodo izbrali svojega kralja.

(Dalje.)

Zimski spomini.

I.

Dožnen je oblačni dan;
Nad zimsko plava pokrajino
In siplje z néba sneg droban,
Vrtove béli in dolino.

A glej, razgrne se oblak,
Dražéstno solnčece prisije,
Pred njim zbeži megleni mrak
In čarovit nam kras odkrije.

Na snežnih gôrah solnca zor
V srebrnih iskrah se zrcali,
Na drevju pa v podkrilju gor
Bliščijo ivja se kristali.

Tako v življenja dan gorjup
Tolažbe žarek zaleskeče,
Ko sladek nas prešine up
Prihodnje — a nadzemske sreče.

Gorislava.

pa ni bil še nobene. To je v takih razmerah tudi važna in veliko vredna lastnost. Sicer pa Janezov značaj ni kazal toliko odločnosti, da bi si bil upal protiviti se očetu. Njegov brat je bil povsem drugačen. Razlika ta se je kazala v njih vnanjosti. Janez je bolj rmenih las in zagorele polti, Gregor pa je imel kostanjevo brado, in na licu se mu je lepo strinjala bela polt z rdečico. Značaj se je Gregorju obrnil bolj po očetu, posebno resnobo in jekleno doslednost je podedoval po njem.

Z nekoliko težko glavo je hodil drugi dan oče okoli delavcev. Še le popoldne — tako se mu je zdelo — bil je zopet na pravi poti. Hitel je tedaj Gregorju praviti, kako in kaj so ukrenili. Ker je pa oče le preveč hvalil, kako vzorni dekleti sta Kotnikovi, zazdelo se je Gregorju kmalu, kaj oče namerja ž njim.

Oba sta se bala na dan s svojimi milimi, in nastal je molk. Stari je takoj uganil, da sinu Meta ni všeč. Čudil se je, ker ni napačno dekcle, in marsikdo celo trdi, da je lepa.

Pokrcelj namreč ni vedel, da napaja Gregor zjutraj in zvečer živino na studentu prav tisti čas, ko prihaja vode zajemat brdka sosedova Lenčka. Snažno in pridno dekcle prav nič več ne premišlja o tem, da bi mogla biti s kom drugim srečna, kakor z Gregorjem. Stari Pokrcelj seveda bi se branil revne neveste pod streho, a Gregor je Lenčki obljubil, da pojde rajši iz očetove hiše, kakor da bi vzel drugo. Oni večer po razgovoru z očetom sta se zopet menila o tej stvari. Bila sta oba žalostna. Vendar sta si zatrdila iz nova, da ja le smrt more ločiti.

Zgodilo pa se je drugače. (Dalje.)

Vaška pravda.

(Resnična povest. — Spisal **Podgoričan.**)

VI.

Kakor so bili Žabarji glasni, tako so bili Podgoričani tihi ljudje in delali so vsako reč bolj skrivaj, da se ni takoj povsod razvedelo. Takrat je živel v Podgorici razumen mož, katerega so spoštovali sosedje, in katerega se še dandanes marsikdo spominja s hvaležnostjo. Ta mož, Jože mu je bilo ime, reče svojim vaščanom:

»Pojdite trije možje v Ljubljano, pogledajte v deželno zemljiško knjigo, komu so merjene Ratike, in posvetujte se s

kakšnim modrim odvetnikom zaradi te stvari. Tako bomo Žabarje in Videmce prehiteli. Klin se mora izbijati s klinom.«

Podgoričani, ki so bili še pohlevne duše, poslušali so Jožeta in izbrali si njega in še dva druga moža in jih poslali v Ljubljano. Z lepo besedo in dobrim vedenjem so si pridobili naklonjenost ljubljanskih gospodov. V veliki deželni mapi so našli Ratike, in tam se je pokazalo, da so bile nekdanj, pred dolgim časom odmerjene Podgoričanom.

Takrat je še živel v Ljubljani znani odvetnik dr. Orel, prijazen mož, ki je bil jako priljubljen pri naših kmetih. K njemu gredo naši Podgoričani, da dobé pravega sveta.

Vseh teh pogovorov, kar jih je bilo med odvetnikom, sodniki in našimi kmeti, ni mi treba zapisovati, ker so za našo povest čisto nepotrebni. Vpletem jih samo tam, kjer nam pojasnjujejo dogodke naše povesti.

Žabarji so vedno ugibali, koga bi si izvolili za kralja. Vsak bi bil najrajši sam izvoljen za kralja, ker se jim je zdela to neizrekljivo velika čast. Največ upanja je imel Rjavec, kateremu so bili Žabarji večinoma dolžni.

V nedeljo so se zopet zbrali na Rjavčevem vrtu, pa ne samo gospodarji, ne, ampak vsi Žabarji, moški in ženske, prišli so gledat, kako se bode vršila volitev. Moški so kadili iz kratkih pipic in malo govorili, ženske so pa pestovale otroke in klepetale. Može je skrbelo, kako bodo neki volili kralja, in kdo bode izvoljen. Solnce je stalo še za dobra dva moža nad goro, pa še nihče ni nič zinil o volitvi.

»Kaj se gledamo? Noč bode. Izvolimo si kralja!« izpregovori stari Mikole.

»Saj res! Kaj se obotavljamo? Izberimo si kralja!« pravi Rjavec.

»Koga pa bi izvolili?« vpraša Dražek.

»Kogar hočete!«

»Ti bodi, Rjavec!« pravi Fežolek.

»Saj res, Rjavec naj bode naš kralj. On ima denar in živino«, pravi več Žabarjev.

»Oj, kako ste čudni! Jaz nisem za kralja«, odvrne Rjavec, slabo prikri-vajoč notranje veselje, ki mu je objelo dušo in srce.

»Ti sam, ti bodeš naš kralj, nihče drugi!« vpije Sokljač, da bi se Rjavcu

prikupil, zakaj bil mu je nekaj petakov dolžan.

»Rjavec je naš kralj!« zavpije več njegovih dolžnikov.

»Nisem ne kralj, saj me niste izvolili«, brani se Rjavec.

»Ej, te pa bomo!«

»Naš kralj mora znati brati in pisati. Ali zna Rjavec?« pravi stari Mikole.

Rjavec obledi od jeze in pogleda strupeno Mikola, da se je le-ta nehoté zdrznil pred njim.

»Kdo pravi, da ne zna Rjavec brati, kdo?« togoti se Sokljač. »Kaj veš ti, grča stara, ali zna Rjavec brati ali ne! Kaj misliš, da bodeš ti naš kralj?«

»Kralj nečem biti; toda jaz pravim, da mora kralj znati pisati in brati.«

»Saj Rjavec zna. On pozna pratiko, pa tudi zapisano ima na polici, koliko mu je kdo dolžan,« dokazuje Sokljač, ki se je na vsak način hotel prikupiti Rjavcu.

Mikole zmaje z ramami in ugledavši muzajoče se nekatere Žabarje osrčen pravi:

»Rjavec ne pozna petih črk in niti svojega imena ne zna podpisati. V naši vasi zna samo Romè Matevž brati in pisati. Njega izvolite za kralja!«

»Dobro! Dobro!« pritrdijo prijatelji Matevževi.

Rjavca silno raztogoté Mikolove besede. Zelen od jeze je stal, stiskal zobe, da so škrtali, in oči so se mu lesketale.

»Kaj se vam ponujam za kralja, vam pretegnjenim beračem? Ne znam ne pisati, ne brati, pa imam vendar več, ko vi, reve lačne! Še prosili me bode, ako bodem hotel postati kralj, toda še mar mi niste. Pulite se sami za Ratike, moja živina ima paše dovolj!« vpije Rjavec odhajajoč v hišo poln sovraštva do starega, a pogumnega Mikola. Dobro, da mu ni bil nič dolžan.

Žabarji so veseli pritrjevali Mikolu in takoj zabavljali čez prevzetnega bahača. Celó Sokljač se ni potegoval več zanj.

»Možje, Matevža izvolimo!« pravi Mikole.

»Premlad sem še in neizkušen, naj bode kdo drug naš kralj!« brani se Matevž.

»Nič se ne brani, saj vsi vemo, kaj znaš. Možje, poslušajte me, izvolimo Matevža, in ne bode se kesali!«

»Dobro! Dobro!« pravijo Žabarji. »Izvolimo ga!«

»Ako ste zadovoljni ž njim, recite vsi: Matevž je naš kralj!« reče Mikole.

»Matevž je naš kralj! Matevž je naš kralj!« vpijejo vsi Žabarji.

»Kralj Matevž! Kralj Matevž!« zakriče dečki in deklice ter se razprše, oznanit novega kralja.

»Bodi previden in razumen, da nam dobiš Ratíke!« pravi Mikole in mu podá roko.

»Možje in sosedje! Trudil se bodem po svoji moči, da dobimo, kar nam gre. Prej ne odjenjam!« reče Matevž Žabarjem.

»Živel naš kralj! Kralj Matevž nam bode Ratíke dobil!« zavpijejo zopet Žabarji, na to se razidejo veseli, da so si izvolili takega kralja.

Matevž je bil jako razveseljen, da ga je doletela tolika čast, da ima toliko zaupanje pri sosedih. Vesel je hitel k stari materi povedat, da je on zastopnik Žabarjev v pravdi za Ratíke. In mati je bila tudi ponosna na svojega sina.

Tisti večer so govorili Žabarji samo o svojem kralju. Mnogi so ga hvalili, a nekateri so ga tudi grajali. Zlasti Rjavec ni videl nobene dobre stvari na njem. Najbolje pri vsem tem je bilo, da so celó molili za Matevža, a pristavljali so: »da bi nam Ratíke dobil«.

Rometov Matevž pa se ni mogel premagati, da ne bi šel brž pravit Petričkovi Katrici, da so ga Žabarji izvolili za kralja. Bal se ni nobenih grôženj Podgoričanov. — Ko je bilo zatonilo solnce, šel je v mraku proti Podgorici, kamor je res neopažen prišel, ker je hodil po mejah med koruzo. Prišel je prav na Petričkov vrt in stopil pod kozôlec, pričakujoč Katrico. Kmalu potem res pride ona na vrt po perilo, ki se je tu sušilo. Pokliče jo po imenu. Katrica — mimogredé povem, da ni več tako gorela zanj — začudi se silno, in ga vpraša vznemirjena, zakaj je prišel tako pozno.

»Katica, izvolili so me za kralja!« šepetne ji Matevž.

Katica se začudi še bolj.

»Za kakšnega kralja? Ali si obnorel, ali kali?«

»V resnici so me izvolili za kralja, za pravnega kralja, da bodem vodil našo pravdo!« dopovedoval ji je Matevž.

»Kaj, ti se bodeš pravdal za Ratíke s Podgoričani, ti? Prav tega je tebi treba«, hudovala se je Katica. »Menila sem, da si kaj boljši od Žabarjev. Sedaj pa vidim, da si tak, kakor drugi. Kaj porekó oče, ko zvedó, da si prav ti najhujši sovražnik naš?«

»Saj nobenega Podgoričana ne sovražim, za svoje se pa mora vsakdo potegniti.«

»Kaj za svoje? Saj Ratíke so vendar naše!«

»Nikar se ne prepirajva zaradi Ratík, rajši mi povej, ali me imaš še kaj rada!«

»Rada, pa še rajši bi te imela, ko bi se ne vtikal v ta prepir.«

»Nič se ne jezi, dušica, saj s teboj se ne bodedo pravdali!«

»Z nikomer se ni treba, pusti to v nemar, naj se pulijo drugi za Ratíke!«

»Sedaj, kar je, to je. Za našo vas moram jaz voditi pravdo, odstopiti sedaj ne morem, in to bi tudi ne bilo lepo.«

»Lahko odstopiš, samo če hočeš. Rada bi videla, kdo me more kaj siliti, ako jaz nečem!« pravi Katrica skoro glasno, nekoliko vzbunjena.

»Pst! Pst! Lepo te prosim, molči, da me ne dobé!« prosi Matevž.

»Ha! Ha! Kralj, pa se boji ljudij!« zasmeje se Katrica.

Sosedov pes je zalajal.

Matevž se silno prestraši.

»Kdaj naj pridem?« vpraša jo, segajoč ji v roko.

»Kadar ti bodo Žabarji zlato krono kupili!« odvrne mu hudomušno Katrica in gledajoča za njim govori sama s seboj:

»Ako ga vzamem, dejali mi bodo kraljica — žabarska kraljica! Ime ni lepo . . . Prej je bilo lepši, nego je sedaj. Dobro si bodem še premislila, predno se odločim. Prevzetan je! Žabarska kraljica! Čudno ime! Žabarska kraljica . . .«

Matevž je bil kmalu zopet v koruzi, in ko je čutil, da je vse mirno, šel je proti domu. Nič ni bil vesel. Žalosten je bil, ker Katrici ni prav, da je izvoljen za kralja. Kesal se je, da se ni branil dovolj. Upal je, da mu bode Katrica še vedno zvesta. Toda upanje ni bilo prav trdno. Tisto noč je dolgo bdel ter se nemirno prevračal po postelji. Kar je doživel, ni mu hotelo iz glave.

VII.

Podgoričani so se kar čudili, ko so zvedeli, da se bode Rometov Matevž za Žabarje pravdal za Ratike. Zdelo se jim je neverjetno, da bi najmlajšemu gospodarju, ki niti še oženjen ni, Žabarji vse zaupali. Menili so pač, da se bode Rjavec potegoval za Žabarje. Toda

prepričali so se kmalu, da vodi Matevž za Žabarje pravdo. Podgoričani, ki so prej Matevža od vseh Žabarjev še najrajši imeli, začeli so ga sovražiti, in ker so vedeli, da se ženi pri Petričku, sklenili so to ženitev razdreti. Petričku tudi ni bilo čisto nič prav, da se je Matevž vtaknil v to pravdo. »Kdo bi si mislil?« godrnjal je sam pri sebi. »Ženi se pri nas, sedaj se bode pa še pravdal z nami. Ti vetrnjak ti, tak!«

Prijatelji Osamelovega Janeza, pa tudi on sam, prizadejali so si na vse načine, da bi Rometovega Matevža pri Petričku bolj očrnili. Naščuvali so celó svoje očete, da so šli neke nedelje popoldne h Petričku vasovat; tam so silno zabavljali čez Matevža. Zažugali so tudi Petričku, da mu ne sme Katrice dati. Petriček ni obljubil nič, Katrica je pa samo vsa zardela in naredila jezen obraz, jokala pa ni čisto nič. Bila je izmed onih deklet, kakoršna so večinom na kmetih, da ni rekla: »Samo ta, pa nihče drugi!« Marveč potolažila se je kmalu in brez velike težave, češ: »Ako ta ne pride, vzal me bode drugi, in imela bodem izvestno svojega moža.«

Petriček je bil prej v resnici dober z Matevžem. Poznal je mnogo mladeničev, a malo takih, kakor je bil Matevž, da bi bil poleg svoje razumnosti tudi, ako ne bogat, pa vsaj trden kmet. Zato se je pripravljaj, da bi govoril jedenkrat sam z njim. Rad bi ga bil pregovoril, da bi več ne imel opraviti z Žabarji. Upal je, da se potem Podgoričani ne bodo tako odločno protivili možitvi njegove hčere. Toda našla se je kmalu za hčer druga prilika, katero je Petriček tudi z veseljem pozdravil.

Petriček se je bil napravil v Struge. Bil je že onkraj Kopolj, ko ga dojde Rometov Matevž, ki se je bil namenil na Kâl obiskat bolno svojo teto.

»Oj, oče, kam pa vi?« nagovori Matevž Petrička. Kadar sta bila sama, nazival ga je: »oče«, kar je Petričku prav ugajalo.

»V Struge grem po opravku.«

»Zakaj pa peš?«

»E, kdo bi se vedno vozil, naj se žival odpočije! Kam pa ti?«

»Na Kâl; povedali so, da teta leži.«

»Greš pa gledat, kdaj bode pogreb?«

»Menda ne bode tako hudo.«

»Stara je, kaj takega se ji lahko kmalu pripeti.«

»Škoda bi je bilo!«

»Kaj škoda! Bodeš pa dedoval. Saj govoré, da hrani petice.«

»Ne bode kdo vé kaj! Saj veste, bode pa za maše in cerkvam dala, ker nima otrók.«

»E, kaj tisto! Seveda bode dala, pa tebe izvestno tudi ne pozabi, sedaj že celó ne, ker si kralj«, pravi Petriček naglašujoč zadnjo besedo.

Matevž obledi in umolkne. Čez nekaj časa pa reče:

»Kakšen kralj! Oče, ne norčujte se iz mene!«

»Glej ga no, kako si čuden, kaj se jeziš! Nekaj je vendar res, saj vsi ljudje govoré, da si žabarski kralj, in sam si se naši Katrici pohvalil, da so te izvolili Žabarji za kralja.«

»Samo pravdo vodim za našo vas, drugega nič.«

»Pa kralj si, kaj tajiš, saj se menda ne sramuješ svoje velike časti.«

Matevž umolkne in koraka s pobešenim pogledom poleg Petrička.

»Zakaj se pa vendar ti najbolj ženeš za Ratike?« izpregovori resno Petriček.

»Moram se, ker je moja dolžnost.«

»Kdo te sili?«

»Prisilili so me sosedje, izvolivši me za svojega zastopnika v pravdi.«

»Če se nisi vsilil radovoljno, ubranil bi se bil lahko, ko bi se bil le hotel.«

»Kako sem se hotel braniti, ako so pa vsi vpili, da sem njihov kralj.«

»Veš, to meni ni veliko mari, ako si tudi žabarski kralj in se z nami pravdaš, samo povedati ti moram, da ne smeš na Katrico več misliti.«

»Zakaj pa ne?« vpraša malodušno Matevž.

»Ako količkaj pomisliš, izprevidiš lahko, da svojemu nasprotniku ne bodem dal svoje hčere.«

»Jaz pač nisem vaš nasprotnik, tega vendar ne morete trditi.«

»Ne bodi čuden! Na jedni strani se tožiš s Podgoričani, na drugi strani se pa lepega delaš, kakor bi nič ne bilo. Veš, da si se vtaknil v ta prepir, to meni ni prav nič povšeči.«

»Vendar mi ne bodete zato branili svoje hčere, ako me sama hoče vzeti.«

»Ako bi bil jaz tudi zadovoljen, branijo mi pa sosedje dati svojo hčer.«

»Nimajo nikake pravice, da bi mi branili vzeti Katrico.«

Petriček se nekako čudno nasmehne, da ni vedel Matevž, ali ga zaničuje ali pomiluje.

»Pravice res nimajo nobene; toda naši sosedje so naši prijatelji in znanci in pa celó botri smo si, in to je že nekaj!«

»Vrag vzemi vse vaše sosedstvo in botrstvo!«

»Ne jezi se! Sam si si kriv tega. Zakaj si se pa vtaknil v to pravdo in si nakopal sovraštvo naših vaščanov, ki so te imeli prej radi.«

»Saj sem vam že povedal, da nisem začel radovoljno.«

»No, no, no! Pa pustiva to! Kaj drugega! Ti, Matevž, ti si bodeš moral sedaj bolj gosposko nevesto poiskati, kakor je naša Katrica.«

»Nečem nobene druge!«

»Kako si pa danes čuden! Saj sem ti že povedal, da Katrice ne morem in tudi ne smem dati tebi, ker ne pusté sosedje, pa tudi jaz nisem zadovoljen.«

»Snubil bodem vašo Katrico.«

»Povem ti prav po prijateljsko, da naša Katrica ni za kralja. Izberi si drugo, da bode tebi in nam prav. Ta prepir, ta nepotrebna vaša pravda je vzrok, da ti jaz ne dam svoje hčere. Nečem, da bi jo sovražili Žabarji, ker je Podgoričanka, pa tudi težko bi prenašal očitanja svojih sosedov, da sem hčer dal svojemu nasprotniku.«

»Kaj pa potem, ako ne vodim več pravde, ali bi mi dali Katrico?« vpraša Matevž z negotovim glasom.

»Morda!« odvrne Petriček na kratko in mahne po cesti naprej, pustivši Matevža, ki je moral kreniti na stransko pot.

»Ako ima količkaj možgan v glavi, vé, pri čem je!« godrnjal je Petriček sam pri sebi.

»Lepo in zvito mu je odpovedal svojo hčer«, dejal si bode marsikdo, in oni, ki ne pozna vsega našega kmeta od zunaj in znotraj, mislil bi, da Petriček res zato ne dá Matevžu svoje hčere, ker se tako stanovitno pravda s Podgoričani za Ratíke. Jaz pa, ki sem živel med našimi ljudmi in jih obiščem še sedaj večkrat, da se kaj zgovorimo, vem dobro vse, kako je bilo. Petriček bi se bil malo menil za sosede, ki so mu branili dati hčer, in tudi čisto nič bi se ne bil pomišljal dati jo, ko bi jo bil Matevž poprej snubil. Saj je včasih resno mislil, da bode Rometov Matevž njegov zet. Toda pred nekoliko dnevi je zvedel za boljšega snubača svoji Katrici. Ker ni ime potrebno, ne povem ga, samo to povem, da je bil tam s Slemenov doma. Bil je mlad in

tako denaren, da se Matevž ž njim skoro meriti ni mogel. Res bi bil vsak oče nespameten, ako bi tako lepo priliko zanemaril. Skrbelo je Petrička, kako bode odpovedal Matevžu Katrico, in ná! kakor nalašč so ga Žabarji za kralja izvolili. S tem se je jako zameril Podgoričanom, ki so potem branili Petričku dati Katrico Matevžu. Znebil se je torej ženina z lepimi besedami in naposled še govoril tako, kakor bi si bil Matevž sam tega kriv.

Matevž si je gredé bridko očital, da je sprejel izvolitev. On bi bil pustil rajši vse, samo da bi dobil Katrico za ženo. Njo je imel v resnici rad, tako rad, da sam ni vedel, kako. Toda kazal ni ljubezni in ni nikdar o njej govoril, kakor delajo gosposki zaljubljeni, ki se vedno ližejo. Kadar je hotel biti najbolj prijazen, prijel jo je za roko in jo mehko in skrbno vprašal, ali je zdrava in vesela. Srečen in zadovoljen je bil, ako je bila Katrica vesela. Tesno mu je bilo pri srcu, dušilo ga je tako čudno in mučilo sedaj, ko mu je Petriček povedal, da naj si išče drugodi neveste. Zdelo se mu je neverjetno in nemogoče, da bi bil Petriček za resnico imel, kar je dejal. Pa vendar, saj se nikdar ne laže in govoril je tudi resno. Dvomil je Matevž in dvomil, a naposled je pa le verjel, da je Petriček govoril resnico. Toda Katrice ne pustim, mislil si je Matevž, rajši pustim Bruhanjo Vas, pravdo in Ratíke, samo Katrice ne, Petričkove Katrice ne, ki mora biti moja žena. Tako premišljujoč je mahal po slabi poti na Kâl in predno je došel tje gori, sklenil je za trdno prositi Žabarje, da mu odvzemo kraljevsko čast, da potem Podgoričani ne bodo več nasprotovali njegovi ženitvi pri Petričku.

(Dalje.)

Vaška pravda.

(Resnična povest. -- Spisal Podgoričan.)

VIII.

Teta Matevževa na Kálu je bolehal na smrt. Naveličala se je bila že sveta in volja jo je bila umreti, da pride prej na oni svet. Saj ji je bilo tukaj tako dolgočasno, na tem grešnem svetu. Vse je bila že uredila, čisto vse. Gospod župnik jo je bil odvezal tistih malih grehov, ki so jo še težili, ter jo obhajal, zdravnika sevé niso klicali nič, ker v Krajini ljudje lahko umirajo brez njega, vpricho treh mož pa je povedala svojo oporoko. Sto srebrnih goldinarjev je sporočila siromašni cerkvi na Kálu, da se prelije počeni zvon; sto srebrnih goldinarjev je dala za večne maše, da naj se zanjo opravljajo; ves drugi denar pa naj se izroči Matevžu Rometu; kar je premičnine in obleke, tista naj ostane v hiši, kjer je živela in umrla. Teta Matevževa se ni hotela nikdar močiti. Bila je pa tudi varčna: dotica njena se ni manjšala, ampak potrojila.

Matevž je prišel k njej ves pobit.

»Ali si vendar prišel?« dejala je in potegnila suho roko izpod odeje, da jo podá Matevžu.

Ko opazi Matevža tako žalostnega in propadlega, mislila je, da žaluje za njó; zaradi tega se ji je razveselila vsa duša, češ, vendar me je še ljubil nekdo, ker žaluje za menoj.

»Matevž, ne toguj, ne žaluj zaradi moje smrti!« reče mu. »Vidiš, stara sem, onemogla, živim težko, smrt me bode rešila vsega trpljenja.«

»Teta, ne zapustite nas! Kaj bomo počeli sami?«

Veselje zasije na velem starkinem obrazu, sklene roki in reče:

»Tudi gôri bodem za vas Boga prosila. Ti Matevž, živi pošteno, in kadar se oženiš, izberi si krščansko nevesto!«

»Teta, slušal vas bodem. Moja žena mora biti dobra.«

»Ko bi še živela, izbrala bi ti jo jaz, sedaj ti je pa ne morem več, ker že umiram.«

Še pet dnij je živela teta, in vsak dan je Matevž poslušal njene svete. Bil je na Kálu kakor na trnju, in želel je silno, da bi umrla teta. Vleklo ga je domov, toda počakati je moral tetine smrti, saj mu je zapustila večino svoje imovine.

Naposled je teta vendar umrla. Čez dva dni so jo nesli dôli k cerkvi, kjer so položili truplo v hladno zemljo. Od pogreba je hitel Matevž naravnost domov. Prva novica, ki mu jo je povedala mati, bila je, da so Petrička stepli.

»Kdo ga je?« vpraša ves prestrašen.

»Naši ljudje.«

»Naši? Pa zakaj? Ali so ga hudo?«

»Tako, da leži.«

»Leži!« zastoče Matevž in se prime za glavo. Smilil se mu je Petriček.

Petriček jo je pa dobil tako-le: Tisti večer se je bil v Strugah zakasnil in vračal se je po noči domov. Pri Bruhanji Vasi pa ga zaloté žabarski rogovileži. Ko spoznajo Podgoričana Petrička, planejo po njem — saj poznate te ljudi — in če tudi je bil star, namlatijo ga tako, da je obležal. Ker so mislili, da so ga ubili, zbežali so brz

domov ter se poskrili v seno, da bi drugi dan prav zaspani in nevedni prilezli na dan. Petrička sicer niso ubili, a dobil jih je toliko, da je ležal v omotici. Ko se je vzdramil, otipal se je, da bi zvedel, ali se ga drže vsi udje. Odtргali mu res niso nič, ali imel je glavo vso stolčeno, in rebra so ga bolela, kakor bi bila polomljena. Poskušal je stopiti na noge, in ko se je prepričal, da ga še nesó, vlekel se je prav počasi domov; še le proti jutru je prilezel tje ves upehan.

»Oh, oče, kaj vam je?« zakriči Katrica, ugledavša očeta obtolčenega.

»Tepen sem bil, malo da me niso potolkli!«

»Kdo pa je tak? Kdo vas je pretepal?«

»Žabarji so me.«

»Žabarji?« začudi se Katrica.

»Da, Žabarji so me, zato ti jaz prepovem še kdaj govoriti z Rometom.«

»Ali vas je on?«

»Spoznal ga nisem, toda, ako ga ni bilo zraven, naščuval jih je on, da so udarili po meni.«

»To ne more biti res. Zakaj bi neki?« reče Katrica jokajoča.

»Jaz vem, zakaj, toda tega ni treba tebi vedeti. In ti, če imaš količkaj srca, izogibaj se človeka, ki je tako naredil s tvojim očetom!«

»Oče! sovražim ga.«

»Nikdar ga ne poglej in ne misli nanj nikdar več, ako si ga tudi kdaj imela rada!«

»Slušala vas bodem.«

In vlegel se je Petriček na posteljo, da se odpočije, da se mu zacelijo rane in poravnajo kosti. Ljudje, sevé, so govorili mnogo.

Petriček je bil uverjen, da je to bilo Matevževo maslo, češ, maščevati se je hotel, ker sem mu povedal, da ni za našo Katrico. Zarotil se je, da mu

nikdar ne dá Katrice, ako tudi noben snubač ne pride več v hišo.

Matevž je bil nevedé in nehoté ob svojo nevesto.

Upal je, da se zopet prikupi Petričku, ako ne bode več kralj Žabarjem, zato je premišljal, kako bi se brž znebil kraljevske časti.

Naprosi svojega soseda Trdino, da ukaže vsem gospodarjem v njegovo hišo priti na prav važen pogovor.

Žabarji prihité radovedni na Matevžev poziv, ker so mislili, kdo vé, kaj jim bode novega povedal o pravdi.

Zbranim vaščanom reče Matevž:

»Možje, poklical sem vas, da vam naznanim trdni svoj sklep, da nečem biti več vaš kralj. Jaz sem nezmožen, da bi vodil težavno ratíško pravdo, zato vas prosim, izberite si bolj izkušenega moža, ki bode z izkušnostjo in previdnostjo pridobil vam Ratíke.«

Ne, tega Žabarji niso pričakovali. Strmeli so, čudili se in neverno zmajevali z glavami. Vsi so bili nekako žalostni, samo Rjavec ni mogel prikrivati notranjega veselja.

In tisti stari možiček, ki je bil navsotoval nekdaž Matevža za kralja, že vem, Mikole so mu rekli, pravi:

»Matevž, Matevž, kaj počneš? Zakaj nas puščaš na cedilu? Zaupali smo ti vse, a sedaj nas zapuščaš!«

»Res je takó! Res je takó!« pritrdé vaščani.

»Možje! oprostite mi, nisem vedel, da je pravda tako težka; jaz je ne morem zmagati!«

»Pomisliti si moral prej in, ako si že takrat vedel, kake težave ti bode prizadejala pravda, zakaj nisi takrat odklonil izvolitve?« pravi Fežolek.

Matevž ne vé, kaj bi odgovoril.

»Vidiš, kake sitnosti nam napraviš in kako sramoto, ako v resnici odstopiš!

Smejali se nam bodo Podgoričani, norčevali Podpečani, in Zagoričani o nas gotovo še pesem zložé, ko zvedó, da se nam je kralj skujal«, pravi Mikole.

»Moraš ostati! Moraš!« rekó nekateri Žabarji.

»Nihče se ne bode norčeval iz nas, saj nihče ne zvé, da nisem več jaz kralj. Saj še tega nihče vedel ni.«

»Kajpada ne vedó! Povsod vedó, da si naš kralj, in zvedeli bodo tudi, ako odstopiš. Ostati moraš!« govori Fežolek.

»Ne morem, v resnici ne morem!«

Rjavec se ne more več premagovati. Veselje je z vso silo priklopelo na dan. Vzradoščen reče:

»Kaj vam nisem pravil, da me bode te še prosili za kralja? Ali vidite, vidite! Prej me niste hoteli, sedaj me bode te pa prosili!«

»Saj te ne bodemo! Ne maramo zate!« reče Mikole.

»Radi!« odvrne samosvestno Rjavec.

Neprijatelje Rjavčeve nemilo zbodejo besede njegove in tudi Matevža so nekako pogrele. Vedel je, kako se bode potem košatil, ako bode izvoljen za kralja. Vedel je, da bode voljen Rjavec, ako se on odpové.

Prijatelji Matevževi si mnogo prizadenó, da bi še nadalje vodil pravdo. Naposled se Matevž vendar udá, ker je upal, da se Petriček omehča in mu ne bode branil Katrice.

Veseli so bili zopet Žabarji, da je Matevž še ostal kralj, in še bolj goreče so molili zanj, ali bolj prav, za to, da bi jim Ratike dobil.

Matevž je premišljal, kako bi govoril s Katrico. K njej iti mu ne kaže, ker bi ne bilo prav varno: kdo vé, kako bi se maščevali Podgoričani za to, da je bil Petriček tepen. Govoril bi pa ž njo silno rad. Vprašal bi jo po očetu ter prosil, milo prosil, da se mu ne

izneveri, če tudi se pravda s Podgoričani. Vso noč ni mogel spati zaradi skrbij.

Drugi dan pride kakor nalašč v vas berač Strmolè. »Aha!« dejal je sam pri sebi Matevž, »Strmolca naprosim, pa pojde k Petričku, da Katrici kaj sporoči o meni.« Ko pride Strmolè k Rometu, pelje ga Matevž v hlev ter zapre vrata za seboj. Strmoletu se je že zdelo, kaj bode.

»Strmolè, ali si že beračil danes v Podgorici?«

»Že.«

»Škoda! Ali bi šel še jedenkrat nazaj?«

»Ne vem! Težko, da bi še kaj dobil.«

»Dam ti jaz mehur tobaka, pa pojdi!«

»Naj pa bo, pa grem, bom vsaj kadil.«

»Pojdi tje k Petričku, pa Katrici na tihem povej, da jo jaz pozdravljam.«

»Dobro!«

»Čakaj, še nekaj! Vprašaj jo, ali me ima še kaj rada, in reci ji, naj se ne jezi náme. Vprašaj jo tudi, kako je njenemu očetu.«

»Veš kaj, Matevž: tako malo tobaka, pa za toliko ,pošto'? To je premalo!«

»Ná! Tu imaš še jedno šestico.«

»Veš kaj, Matevž, še nekaj mi obljubi, pa grem, kamor hočeš, in še Katrico bom snubil namestu tebe!«

»No, kaj! Toda Katrice ne smeš snubiti.«

»Na svatbo me moraš povabiti, kadar se bodeta jemala. Tam za pečjo bodem sedel in vaju gledal, kako se bodeta držala.«

»Povabim te! Sedaj pa le urno, in vrni se kmalu!«

Strmolè je sopihal proti Podgorici.

Matevža se je polastil čuden nemir. Vzburjen je hodil po vrtu in se oziral za beračem, ali bode kmalu v vasi. Potem pa je sédel pred skedenj in

premišljal, kaj mu bode sporočila. Tako nekam tesno mu je bilo v srcu, ki mu je čudno hitro in močno bilo, da mu je postalo vroče. Tega notranjega nemira si ni mogel tolmačiti. Nobeno delo mu ni hotelo od rok. Nikjer ni mogel obstati. Šel je v hlev, od tam v hišo, iz hiše na kozôlec in tako naprej. Pričakoval je nestrpno berača, a hkrati se ga je tudi bal. Naposled ga vendar ugleda. Umakne se mu, da bi pozneje prišla skupaj, pa čez nekaj hipov mu gre zopet naproti. Že od daleč mu odmahuje berač z glavo in maha z rokami, tako, da je Matevž mislil, da Katrice celó dobil ni.

»Deklè se jezi! Huda je, kakor sršen!« vpije že od daleč, zapazivši Matevža.

»Kaj pa je dejala?« vpraša ga brž Matevž, ko prideta skupaj.

»Ej, Matevž, ako bode tako, kakor je dejala ona, jaz ne bom nikdar na vajinem ženitovanju!«

»Kaj je pa vendar rekla?« vpraša ga Matevž še jedenkrat ves prestrašen.

»Čakaj, jaz ti prav povem, kako je dejala! Rekla je: Povej mu, da ga zaničujem, že sam vé, zakaj. Ž njim nečem nikdar več govoriti, in tudi on naj me pusti v miru! Mislila sem včasih, da je kaj vreden, ali izprevidela sem, da je ničvrednež. Izprašuje za očeta, kakor bi ne vedel, kakšen je. Boga bom prosila in hvalila, da sem ga spoznala o pravem času.«

Matevžu je bilo, kakor bi ga bil kdo s kolom po glavi tolkel, vse je vrelo po njem.

»Ali je še kaj dejala?«

»Povedala mi je, da že ima ženina.« Matevž nevarno omahne.

»O, prijatelj, ali si se ga že navlekel? O jej, jej, pa jokaš se! Vidiš, to je že tako, ti si ravno tak, kakor jaz. Jaz se

gotovo vselej jokam, kadar sem pijan, toda nisem tako zgodaj, kakor ti«, govori mu berač.

»Pusti me!« reče Matevž.

»Pa sam ostani! Vidi se ti, da bi se rad pretepal!«

Po teh besedah Strmolè odide svojo pot.

Matevž pa zleze na kozôlec in se zarije v seno.

IX.

Da bi bila povest dovršena, popisati bi moral vse pogovore in prepire, ki so se vršili zaradi pravde, opisati bi moral vse osebe, katerih se je tikala pravda, zapisati bi moral tudi mnenje vsake osebe o pravdi. A kako naj to storim? Viri, iz katerih zajemam svojo povest, molče popolnoma o teh različnih večjih in manjših prepirih. Mnogi, ki so se pravdali, pomrli so že, in svoje mnenje so pravdarji razkladali večinoma svojim ženam in otrokom. Mislim, da mi čitatelji radi odpusté vse te malenkosti.

Jesen tistega leta je bila izmed najlepših, kar jih pomnijo stari ljudje. Solnce je vedno sijalo z jasnega neba, in topli vetrovi so vèli čez deželo. Travniki so na novo ozeleneli, vsejana žita so se bujno razrastla, in drevje se je bilo toliko spozabilo, da je poganjalo nove mladike in novo zelenje; sem in tje so se razcvetale celó slive in češplje.

Pravda se je razvijala v jedno mer. Danes je Podgoričanom in Podpečanom bolje kazalo, prihodnjič so pa Žabarji in Videmci dosegli lepe uspehe. Sevè, Rome Matevž je premislil dobro, predno je kaj storil ali pregovoril. Zato mu Podgoričani niso mogli do živega in so se jezili nad njim. Žabarji so ga pa imeli v veliki časti in govorili so si: »Hvalimo Matevža, krala, ki nam Ratíke

„tala!“ Toda Matevž ni bil več vesel. Lepe nade, katere je gojil toliko časa, izjalovile so se mu ter mu potrle prej tako veselo dušo. Strmoletovim besedam ni popolnoma verjel, še le ko je slišal na lastna ušesa iz njenih ust, bil je uverjen.

Na Cahejevo nedeljo popoldne je šla Katrica v Podgoro obiskat svoje sorodnike. Matevž je to zvedel. Gre jo k cesti počakat, da bi sam govoril ž njo. Čaka vse popoldne. Še le v mraku vidi prihajajočo Katrico po cesti. Razveseli se, pa tudi zboji. Bog vé, kaj mu bode rekla! Premišlja, kako bi jo ogovoril.

»Katica, dolgo te že nisem videl.«

Katica, spoznavši Matevža, zažari v obraz in si potegne robec na oči.

»Kaj se me sramuješ?«

»Sramujem se te ne, toda bojim se te!«

»Bojiš se me?«

»Da bojim, ker nas vedno zalezujete!«

»Bog mi je priča, da jaz nisem nobenemu vaših vaščanov nič žalega storil!«

Katica se zaničevalno zasmije.

»Meni rečeš, kar hočeš!«

»Katica, povej mi, kaj misliš o meni?«

Hotel jo je prijeti za roko.

»Proč, pusti me!« zakriči in skoči nekaj korakov v stran.

Matevža zaboli srce.

»Povej mi, kaj sem ti storil, da bežiš pred menoj!«

»Dobro veš, ne prikrivaj se!«

»Verjemi mi, da sem nedolžen, ako misliš, da sem očetu kaj storil!«

Katica zmaje z ramami ter hoče brž naprej.

»Katica, še malo počakaj!«

»S teboj nimam nič govoriti!«

»Nič? Saj včasih si mi imela mnogo povedati!«

»Sedaj pa čisto nič!«

»Torej si se mi odpovedala v resnici?«

»Odpovedal si se sam; zakaj si pa delal tako!«

»Torej ne smem več upati, da bi bila ti kdaj moja žena?«

»Ha, ha, jaz tvoja žena! Nikdar, nikdar!«

»Zakaj ne, zakaj? Povej!« krikne bolestno Matevž, da se ga prestraši Katrica.

»Zato, ker te nečem!« odvrne Katrica in zbeži, kakor plaha srna.

»Saj se bodeš še kesala, ti prevzetnica!« vpije za njo Matevž in gleda toliko časa, da mu izgine v mraku.

Potem pa krene tudi on domov z zavestjo, da ga Petričkova Katrica ne mara. In ta zavest ga je pekla, bolela bolj, kakor da bi bila Katrica umrla.

Od tiste nedelje ni ž njo govoril nikdar več. Videl jo je še večkrat tu pa tam, a same ni dobil nikoli, česar pa tudi nič ni želel. S starim Petričkom sta se bila nekoč na samem srečala.

»Bog daj dober dan!« pozdravi Matevž.

»Dobro je, dobro, da je dan, ker noč ima vedno svojo moč!« odvrne mu nekako zaničljivo Petriček in od strani pogleda Matevža.

»Ne šalite se z menoj!«

»Da, vem, ti ne poznaš šale!«

»Ne zasramujte me!«

»Ne zameri! Spomin moj je oslabil. Pozabil sem, da si kralj!« reče Petriček in gre naglo.

»Ko bi se mi ne smilile vaše stare kosti, pokazal bi vam, kaj sem!« zavpije ježno za njim Matevž ter odide svojo pot.

Da bi se razvedril, vtopil jezo in dozdnevno sramoto, da bi pozabil Katrico, začel je zahajati v gostilne in popijati, kar se je vsem ljudem čudno zdelo. Govoril je najrajši o pravdi in premišljal, kako bi ugnal Podgoričane v kozji

rog. Sreča mu je bila mila, Podgoričani so imeli vedno manj upanja do Ratík.

Polagoma je prišla v deželo zima in naredil se je hud mraz. Pravda je zastala, ker se ljudem po zimi ni ljubilo hoditi tako daleč v hudem mrazu po slabem potu. Pripravljali so se za pomlad.

Kmalu po božiču povedó ljudje, da je imela Petričkova Katrica snubače tam s Slemenov, in da je zadovoljna z novim ženinom. Petriček je bil že prej. Umeva se, da je zvedel to novico takoj tudi Matevž. Razveselila ga ni čisto nič, ampak ga je še bolj potrla in raztogotila. Popolnoma se ji nikdar ni odrekel in še vedno je upal; se vé, to upanje je bilo majhno. Upal je, da se morebiti stvari zasučejo, in kadar bode končana pravda, pozabljeno bode tudi drugo vse. In lahko pojde zopet k Petričku in naposled — privéde Katrico na svoj dom.

Trikrat so oklicali Petričkovo Katrico in njenega ženina, potem je pa bilo v nedeljo po svečnici ženitovanje. Osamelov Janez, ki je prej mislil na Katrico, je klel, Matevž je pa molčal in pil. Tretji dan pa, ko je zvedel, da bodo nehali ženitovati, šel je na Videm, da bi še jedenkrat videl nevesto. Tam pri videmskem križu je slonel in čakal svatov, ne meneč se za mraz. Mračilo se je že in gosta megla je vstajala. Sedaj se začuje od Podgorice veselo ukanje, pokanje, godba, žvenkljanje konjskih zvoncev. Zgane se in strese, kakor da bi se hotel znebiti mraza. Še malo časa — in videl jo bode. »Kaj bi storil?« misli sam pri sebi. »Naj ji želim vse zlo, naj jo prekolnem? Naj

se maščujem . . . ?« Nič, nič, nobenega trdnega sklepa.

Pridrčé prve sani: godci; druge: svatje, sami svatje, veseli in zgovorni ljudje. Ukanje, petje. Zopet sani! Matevž omahne in se oprime lesenega križa. V tem hipu prileti vanj velik kos pogače, katerega je nevesta zagnala, meněč, da je berač pri znamenju. Spoznala ga ni zaradi mraka in pa zimske oprave.

»Molite za mojo srečo!« zakliče vesela nevesta proti dozdevnemu beraču.

Ta pa povzdigne desnico, zapreti in reče z zamolklim glasom:

»Ha, ha, molim naj za tvojo srečo! Ne kaznuj te Bog zaradi te hudobnosti tvoje, nezvestnica! Uničila si mojo srečo in sedaj se mi še rogaš. Oj, tvoje črno srce!«

Sedaj pridrčé sani, na katerih sta sedela Petriček in ženinov oče.

»Ali si nas tudi ti prišel gledat? Lepo, da se nas še spominjaš! Kaj ne, da sta lepa?« zavpije Petriček in se debelo zasmije.

»Prevzetnež!« odvrne Matevž.

»Žabarski kralj!« reče glasno Petriček svojemu sosedu, in potem se oba glasno zasmijeta.

»Da, kralj, sam svoj kralj, in odslej vaš sovražnik!« zakriči za njimi.

»Oh, oh, zakaj nimam moči, da bi vas strl, uničil, kakor se uniči gad! Morilci! Umorili ste me, umorili! Sreča, zadovoljnost, veselje moje, vse je umorjeno!« govori vzburjen, gledajoč za sanmi, ki so vedno bolj izginjale. Potem se pa vrne tavajoč nazaj, od koder je prišel.

Petričkove Katrice ni videl nikdar več.

(Konec.)

pogleda Gregor še v nasprotno stran — pri Lenčki je še luč. Ona torej še ne spi. O, kako rad bi stopil tje, kako rad bi jo pozdravil, toda ne more! Kakor tat stopa na lahko h kupu mrve in skoraj z glasnim stokom raztegne trudne ude po šumeči mrvi. Bolj ko prej je mislil o Lenčki, revež ne vedoč, da leži nevarno bolna in v nezavesti povprašuje po njem.

Drugi dan je bila nedelja. Pokrceljeva družina je spala nekaj dalje, nego o delavnikih. Pokrcelj se zbudi, pogleda in se čudi, kako je vse tiho. Takoj vstane, na pol se obleče in gre klicat hlapca in dekle. Vrnivši se v sobo je nadaljeval svoje jutranje molitve, ki niso bile posebno kratke; med tem časom se je tudi obuval. Pozdevalo se mu je, da nekaj v hiši ni prav, ni po navadi. Slednjič opazi, da stoji ura že blizu od polnoči. Čudno se mu je zdelo, ker

jo je še oni dan snažil prav skrbno. Potem gleda, da li se ni kaj zapelo za uteži; kar pride hlapec in pové, da leži neki tujec mrtev in okrvavljen na hlevu.

Po noči se je bila Gregorju udrila kri, in brez pomoči je izdihnil.

Od tedaj ni bil Pokrcelj več vesel. Vina ni več pil, ni kadil, tudi smejal se ni več. Uro je vestno oskrboval in otroke svaril: »Le k uri ne!« Žalostni dogodek ga je popolnoma uveril, da je mrlič v hiši, kadar se ura ustavi.

Teden za Gregorjem so pokopali Lenčko.

Stari Pokrcelj je še najbolje nosil srčno bol. Živel je še nekaj let, dasi je vidno slabel. Neke jeseni, ko je rmenel žitni klas, legel je stari Pokrcelj in ni več vstal. Ženjice so urezale pás za snope, njemu pa smrt nit življenja.

Tudi o njegovi smrti se je ustavila ura v hiši.

Vaška pravda.

(Resnična povest. — Spisal Podgoričan.)

X.

Naši modrijani pravijo: čas céli rane. Da, céli jih včasih, toda vselej ne. Rometov Matvž je bil čez dve leti ravno tak, kakoršen je bil o Katričinem ženitovanju. Obupan, vzbujen in molčeč je pohajal brez pokoja sem in tje. Razveselila ga ni nobena reč. Ogibal se je družbe, umikal se je svojim sosedom, a Podgoričane je sovražil prav iz dna srca. Najprijetnejša zabava mu je bila premišljevat o pravdi, s sosedi

ni govoril o nič drugem, kakor o pravnih stvareh. Samo iz maščevanja do Podgoričanov, ki so bili krivi, da se je Petričkova Katrica omožila drugam, hotel jim je iztrgati Ratíke, katere so si lastili. In ni se mu smilil njegov denar čisto nič, samo da bi prej dosegel svoj namen. Žabarji so spoštovali svojega kralja ter ga poslušali; storili so vse, kar jim je svetoval. Tudi Rjavec ni kazal več očitno mržnje proti njemu. Morda bi bilo prišlo počasi zopet vse

v pravi tir, da se ni zgodilo nekaj, kar je imelo za Matevža slabe posledice.

Stara njegova mati oboli na smrt. Nekaj dnij pred smrtjo reče Matevžu, ki je žalosten sedel pri njeni postelji:

»Sin moj, preveč in predolgo žaluješ za Petričkovu Katrico.«

»Mati, povem vam, da že zdavnej ne žalujem zaradi nje.«

»Pa vendar, zakaj si tako otožen?«

»Mati, tega ne vem. Silno rad bi pregnal otožnost svojo ter bi bil rad vesel, toda ne morem, pa ne morem biti.«

»Matevž, oženi se! Videl bodeš, da ti bode bolje!«

»Čemu? — Kaj nisva lahko sama? Za delo imava pa deklo in hlapca.«

»Pa se vendar oženi! Saj vidiš, da bode treba mlade gospodinje.«

»Rečete mi lahko, a jaz se vendar oženiti ne morem. Katero naj pa vzamem? Saj nimam nobene rad.«

»Kaj je samó jedna ženska na svetu?«

»Zame je bila samó jedna.«

»Kako si čuden! Po moji smrti vendar ne bodeš mogel biti sam!«

»Sam bodem.«

»Le ne bodi tako otročji, saj si star že dovolj! Ti res meniš, da bi ne mogel živeti z drugo žensko, kakor z ono Petričkovo. Poišči si žensko pošteno, varčno in pridno, ki bode dobra gospodinja, ako tudi ni lepa kakor roža, in vzemi jo, in nikdar ti ne bode žal!«

»Mati, govori se lahko, a storiti...«

»Stori se tudi lahko, saj žensk preostaja.«

Na to umolkneti oba.

»Matevž, obljubi mi, da se po moji smrti oženiš! Silim ti ne nobene, izbiraj si sam, samo oženi se, da bodeš imel gospodinjo, da bodeš imel doma vsaj kak red. Veš, z deklami ni nič. Dajati jim moraš plačo, potem pa še vsako

delo storé površno, in malokatera je — poštena. Kaj ne, da se po moji smrti gotovo oženiš?«

Matevž se bridko nasmehne.

»Obljubi mi, da se oženiš, da me bode vsaj manj skrbela tvoja bodočnost.«

»Mati, naj bode! Oženim se, ker vi hočete, a vendar se bojim, da v zakonu ne bodem srečen!«

»Vsak se boji, bala sem se tudi jaz, pa se mi vendar ni godilo slabo. Tudi ti bodeš zadovoljen.«

»Ne verjamem!« odvrne. Matevž in neverjetno zmaje z glavo.

Starki se nekako zjasni obraz, in potem pouči Matevža, kako naj gospodari, kako naj ravna z ženo.

Matere imajo pač vedno mnogo svetovati otrokom ter jih učiti.

Dolgo ni več živela. Zaspala je mirno v Gospodu.

Pokopali so jo z veliko častjo, ker Žabarji so storili vse, da je bil pogreb matere prvega vaščana lep in dostojen.

Po materini smrti še-le je Matevž vedel, kaj je pri hiši mati, gospodinja. Vse je bilo narobe in zanemarjeno. Dekla je gospodinjala po svoji glavi in volji, hlapec pa tudi ni maral mnogo za zapovedi Matevževe. Gospodarstvo je šlo rakovo pot.

Matevž je kmalu izprevidel, da tako ne more biti, vendar oženiti se — bilo mu je težko. Pač se je spominjal besedij rajne matere, toda ni se mogel odločiti za ženitev. Še-le, ko so mu začeli prigovarjati sosedje, sprijaznil se je s to mislijo.

Izbiral ni nič. Izvolil si je prvo, ki se mu je tako rekoč sama ponudila, in ta je bila Žabarica po imenu Mica Všenica. Nekoliko kmečko ime, pa kaj, saj Žabarji so trdi kmetje. Da je lepa, ni trdil nihče. Velika, rdečelična in

obilna ženska, ki je imela prva dekliška leta že za seboj. Lastnostij njenih niso grajali, pa tudi hvalili ne. Pa saj dobi žena po poroki vse druge lastnosti, kakor jih je imela še deklica. Doto je tudi imela.

Matevž ni hvalil svoje neveste čisto nič, tudi vesel ni bil, kakor drugi ženini. Ženil se je zato, da izpolni obljubo, ustreže sosedom in pa, da bode imela hiša vendar gospodinjo, ki bode skrbela za red in snago.

Žabarji so se razveselili te ženitve, ker so vedeli, da bodo vsi povabljeni, nekateri od ženina, drugi od neveste. In tako je bilo tudi v resnici.

Na poročni dan je šla dolga vrsta svatov po Ratikah. Bili so sami Žabarji, veseli svatje, ki so že težko čakali, da bi posedli okoli bogato obloženih miz in se najedli mesa, zakaj v Bruhanji vasi ne jedó mesa vsake kvatre. Skrbeli so pa tudi v resnici, da bi bilo ženitovanje dobro. Ubili so debelega vola, zaklali tele in nakupili vina. Nevestin oče je bil vesel, da je hči dobila moža, zato se mu ni smilil denar.

Po poroki popijejo pri fari nekaj bokalov vina, potem jo pa brž uberó domov, ker so se menda bali, da bi se jed ne prehladila. Pričelo se je pravo ženitovanje. Najprvo prinese kuharica na mizo velike sklede zmešanega krompirja z meseno juho, katere so svatje z novimi velikimi lesenimi žlicami kmalu izpraznili. Za tem pride na vrsto meso, hren, ajdov krompirček, krompir, štruklji, pečene kokoši, »muzlji«, in ne vem, kaj še vse. Godec je pozneje to okoli pravil in povedal, da so Žabarji z veliko slastjo jedli in na vsa usta hvalili kuharico. Sam pa je bil menda lačen, ker ni mogel uživati slabih jedij, in s slastjo se je najedel doma prosenega močnika. Tako je vsaj pravil, ako mu je kaj

verjeti. Ženitovanje je trajalo, da so pojedli in popili vse, in to ni trpelo baš dolgo, saj Žabarjev je mnogo.

In odslej je imel Matevž ženo in gospodinjo, Žabarji pa poleg svojega kralja tudi kraljico Mico.

XI.

Preskočimo povest za pet let! V tem dolgem času se ni zgodilo v naših vaseh nič tako imenitnega, da bi bilo spomina vredno. Žabarice so včasih strahovale svoje može, ako so v veliki navdušenosti za pravdo začeli kaj rogoviliti, ker ženam se je zdela preveč draga ta pravda, saj je vedno nedostajalo denarja. Podgoričani so pa večkrat krotili svoje žene, ker te niso marale molčati ob raznih prilikah in so marsikaj resničnega povedale možem; največkrat so hotele vedeti, kam gre toliko denarja. Može seveda si niso dali ukazovati in tudi volja jih ni bilo vedno razkladati ženam o vsaki petici, ki so jo izdali za dragocene Ratike. Zato je večkrat gromelo in treskalo. No, saj je to že navada v kmečkem življenju, kdo bi se temu čudil!

Rometov Matevž ni našel sreče in miru v zakonu. Mica je bila vražja ženska — vsaj v zakonu, če ni bila že poprej. Kazala je celo vrsto slabih lastnostij. Bila je jezična, prepirljiva, obrekljiva, sitna in ljubosumna; molčala ni nikdar, ampak vedno regljala nad Matevžem, ki se je naposled naveličal svoje preljubeznive žene. Že prej je bil otožen in sam na-se jezen; ker ga je pa žena vedno zbadala, kregala in mu nagajala, začel jo je mrziti in sovražiti. In to sovraštvo do nje je bilo kaj čudno. Včasih je ž njo govoril lepo, potem je pa kar vskipel, in umakniti se mu je morala brž, da je ni zagrabil. V takem hipu se mu ni smilila nobena stvar,

vse je zdrobil, kar mu je prišlo v roke. Gledal je plaho in nestanovitno, oziral se, kakor bi kóga iskal, vmes je pa govoril, toda tako skrivnostno in nerazumljivo, da ga ni umel nihče. Žena se ga je tedaj bala, vendar ni mogla premagati svoje ženske narave, da bi mu kaj nevšečnega ne rekla. Popival je mnogo in včasih je pil tako hlastno, kakor bi hotel pogasiti notranji ogenj; vlival je vá-se kupico za kupico. In še nekaj so opazili ljudje o njem: veliko opazujočo zamišljenost. Sredi najživahnejšega govora je umolknil, gledal pred-se nekam v daljavo, ni videl nič, slišal nič, pa tudi izpregovoril ni tako dolgo, da se ni nekako streznil, potegnil z roko po obrazu in globoko vzdihnil. Potem je bil zopet dober. Videli so ga, kako je celo uro ali še dalje kje zamišljen slonel, potem pa najedenkrat plaho pogledal okoli sebe in hitro, sam seboj govoreč, odšel po vrtu in po polju. Žabarji so si pa šepetali med seboj, da je kralj Matevž postal zelo čuden, da mu je pravda zmračila pamet, in povedali so si še mnogo, mnogo jednakega.

In ta pravda je dala Matevžu res mnogo misliti. Sedaj je moral iti v Turjak, sedaj v Ljubljano, doma je pa moral Žabarje nagovarjati, da so dajali potrebnega denarja. Imel je mnogo skrbij in sitnostij. Zato se je pa pravda za Žabarje razvijala jako ugodno; že so bili na tem, da jo v kratkem dobé in ž njo seveda tudi rodovitne Ratíke.

Neki jesenski dan ustavili so se Žabarji s svojim kraljem, vračajoč se od obravnave, v pošteni krčmi Sekundarjeve Mice. (Zopet Mica! V Suhi Krajini so same Mice.) Ker se je obravnava za Žabarje vršila ugodno, bili so veselega srca in dobre volje, tako, da se jim denar ni smilil čisto nič. Pili so do

noči in še potem niso hoteli domov. Kajpada niso pri vinu molčali, ampak so prav po žabarski navadi »členkali« in se širokoustili, zraven pa tudi smejali na ves glas. Tako grozno so zabavljali čez Podgoričane, da nečem zapisati teh zabavljanj, ker se bojim, da bi se ne ponovilo staro sovraštvo med Podgoričani in Žabarji. Pred leti mi je Sekundarjeva Mica do pičice povedala vsa ta grozna zabavljanja, toda prosila me je za božjo voljo, da niti ne črhnem o tem, ker se je bala za svoje goste Podgoričane in Žabarje. Verjemite mi, da me v tem trenutku obhajajo hude izkušnje, in pero mi hoče po sili zapisati tisto grozno zabavljanje. Pa ne, nikakor ne!

Popito vino je stopalo Žabarjem v glavo in jim je popolnoma razbrzdalo okorne jezike. A naposled jim je vendar pošla govorica, in da ne bi utihnili, vpraša Fežolek krčmarico Mico:

»Hej, Mica, kaj pa ti poveš?«

»Nič, kaj hočem povedati, saj sem vedno doma.«

»To vendar veš, koliko krstnih botrov si danes napojila.«

»Nobenega, saj niso nič krstili. Samo nekaj vem.«

»Torej povej!«

»Podgoriški Petriček je peljal pogáčó!«

»Kam?«

»Na Slemená, k hčeri!«

Fežolek se nasmeje.

»Matevž, ali si slišal?« pravi Rometu.

»Nisem, kaj je?«

»Petričkova Katrica je mati.«

Matevž plane kvišku, pogleda s strašnimi očmi Fežolka in zakriči:

»Kaj je to tebi mari?«

»Meni nič. Mislil sem, da je tebi, ker sta si bila nekđaj z dekličem dobra«, odvrne šegavo Fežolek.

Nepopisljiv vsklik se izvije Matevžu iz prsij, potem pa kakor vspodboden konj plane skozi vrata.

Vsi Žabarji se plaho spogledajo in umolknejo.

»Zakaj si ga razžalil?« očita Trdina Fežolku.

»Nisem tako hudo mislil.«

»Pa bi vendar malo pomislil, saj veš, kako mu je hudo, ako mu spomni kdo Petričkovo.«

»Neumnost!«

»Kaj se pričkate! Prišlo mu je zopet, pa je šel. Saj veste, kakšen je«, pravi Rjavec.

Žabarji prikimajo.

Med tem je Matevž divjal po Ratikah domov. Sovraštvo je bruhalo iz njega take besede, kakoršne se ne govore med poštenimi ljudmi. Krčevito je stiskal roke, škrtal z zobmi in včasih zarjovel, da je prestrašil vsakoga, ki ga je slišal v tako temni noči.

Pridivjal je zasopel domov. Ker so bila vrata zaprta, in ni mogel takoj noter, začel je razbijati s pestmi po njih. Žena, vsa razkačena zaradi razbijanja, pride odpirat. Komaj mu odpre, plane Matevž v hišo, kjer kriči in razsaja.

»Norec, kaj počneš!« vikne mu ona razljučena. »Kjer si bil, tje pojdi, zverina!«

»Norec? Zverina? Mólči!« grozi se Matevž.

»Kajpada, ker tak prideš domov! Mi sliš, da te bodem sedaj pa še častila?«

»Gorjé ti, gorjé!« zakriči Matevž in vrže vanjo skledo, da se je razdrobila.

»Norec, miruj!« vikne ona in hoče vanj.

V tem hipu zagrabi Matevž sekiro, ki je slonela v kotu, zavihti jo, da se je zablesketalo v hiši, in spusti na glavo svoje žene, ki se ni mogla več umakniti. Nema se zgrudi z razbito glavo.

»Ha, ha, zdaj imaš dovolj!« krohota se zadovoljno Matevž.

Pride dekla v hišo, ki je vstala zaradi ropota in vpitja, pride hlapec. Silna groza ja obide, ko ugledata tak prizor. Ubita žena, a njen mož poleg nje s satanskim veseljem na obrazu.

»Matevž, kaj ste storili!« zakriči hlapec.

Matevž ga pogleda in se zakrohota.

»Ubili ste ženo!«

Matevž osupne, potegne z roko po obrazu in čez nekaj hipov reče:

»Kaj pa je to, kaj?« in kaže na mrtvo ženo.

»Nesrečnej, vaša žena, katero ste ubili!«

»Kdo jo je ubil, kdo?«

»Vi ste jo, vi sami!«

»Ja-az?« pravi z zategnjenim glasom, kakor bi se čudil.

»Ne norčujte se!«

V tem hipu se zavé svojega dejanja, plane kvišku in s krvavo sekiro zbeži skozi vrata.

»Moja žena! Moja žena! Moja žena!« vpije in beži iz vasi.

V hipu je bila vsa vas po koncu. Ljudje so vpili, strmeli in brez glave tekali sem in tje. Precěj časa je preteklo, da so se umirili. Potem so bili pa vsi v Rometovi hiši, gledajoč ubito ženo in ugibajoč, zakaj in kako jo je ubil.

»Velik greh je storil«, pravi stara Prosenka.

»Baba, nikar ga ne sodi!« jezi se Fežolek, ki je bil prišel z drugimi Žabarji z Vidma.

»Saj ga ne, jaz samó tako pravim, želim mu vse dobro, saj sem še nocoj molila: Še jeden očenaš za Matevža kralja, da bi pravo pamet dobil.«

»Zato je pa znorel, ker si ti nanj mislila, ti čarovnica!« togoti se Fežolek in jo gleda srdito.

Ž
T
Nek
osta
da
kak
N
doli
šenc
Vas
verj
groz
bila,
ni z
ne.
P
Kon
trup
so š
dolg
drža
ostri
se n
ukle
pobe
gled
so ža
Ko s
nico.
ženo
smil
tudi
»M
žena
glas
Oc
dolga
umrl
Lj
Lj
Mars
ga je
tričk
vijo,
ni in

Žabarji so pomirili oba.

Tisto noč ni nihče mislil na spanje. Nekateri so bili v strahu, drugi so pa ostali v Rometovi hiši iz radovednosti, da bi videli, bode-li Mica še oživila, in kako bode prišel Matevž domov.

Novica se je bliskoma razlila po vsej dolini, in drugo jutro je vrelo prestrašeno in razburjeno ljudstvo v Bruhanjo Vas gledat ubito ženo. Ljudje niso mogli verjeti, da bi se moglo zgoditi tako grozno zločinstvo. Splošna sodba je bila, da se v naših krajih kaj takega ni zgodilo, kar svet stoji, pa tudi prej ne. In jaz verjamem našim ljudem.

Prišla je komisija, prišli so orožniki. Komisija je vse ogledala, in potem so truplo prenesli v mrtvašnico, orožniki so šli pa iskat Matevža. Niso ga iskali dolgo. V Logu je sedel na sivi skali, držal v roki sekiro in gledal njeno ostrino, ki je bila vsa okrvavljena. Nič se ni ustavljal orožnikom, ki so ga trdo uklenili in gnali skozi vas v ječo. S pobešeno glavó je šel skozi vas, pogledal ni nikogar izmed vaščanov, ki so žalostni gledali uklenjenega Matevža. Ko so ga mimogredé gnali v mrtvašnico, da še jedenkrat vidi ubito svojo ženo, zajokal je tako obupno, da se je smilil vsem. Saj veste, moški jok gane tudi trdega človeka.

»Moja žena! Moja žena! Moja ljuba žena, odpusti mi!« klical je z žalostnim glasom.

Odgnali so ga v ječo, kjer pa ni živel dolgo, ampak je kmalu po pokopu žene umrl nagle smrti.

Ljudska žaloigra!

Ljudje so govorili daleč na okoli. Marsikdo, ki ga je poznal, dejal je, da ga je škoda. Ko je zvedela vse to Petričkova Katrica gori na Slemenih, pravijo, da je ves dan prejokala. Vendar ni imela trdega srca!

Največji reveži so bili sedaj Žabarji, zakaj izgubili so tako kralja in kraljico, kar jim je jako škodilo. Pravda, ki je kazala Žabarjem tako lepo, zaobrnila se je hitro, zakaj nihče ni znal prav voditi. Ta nesreča jih je še bolj spominjala rajnega Matevža, tako da je včasih vendar še kdo zmolil »očenaš za rajnega kralja Matevža«.

XII.

Po Matevževi smrti se je vlekla pravda silno počasi. Pravdarji so prisegali in prisegali, danes ti, drugič oni, pa le ni hotela h koncu. Čez dolgih štirideset let od njenega začetka zvedelo se je naposled za trdno, da jo Podgoričani dobé. V teh letih se je marsikaj izpremenilo v naših vaséh. Pomrli so stari gospodarji, in na njih mesto so stopili novi, ob koncu pravde je bilo le malo onih, ki so bili ob začetku. Sodišče se je bilo premestilo iz Turjaka v Lašče, kar je bilo Dobrépoljem mnogo priličneje; nehalo je tisto sovraštvo, ki je nekdanj ločilo prebivalce. Sevé, čisto izginilo ni in tudi ne bode. Pripetilo se je še marsikaj smešnega in neumnega, toda čemu bi opravljal dobre ljudi! Rajši molčim. Samo to moram še povedati, kako je bilo zadnji pravdni dan.

Tisti dan so šli kmétje iz vseh štirih vasij skupaj v Lašče in sicer čez strmo in kamenito podpeško reber. Naprej so šli Žabarji, za njimi Podgoričani in za temi Podpečani in Videmci. Ravno tam gori nad gredami so bili, ko zavpije Podgoričan Vozárjev Jože:

»Hoj, Žabarji, ozrite se in pogledjte Ratike!«

Žabarji se res ozró, in Rjavec — našega znanca sin —, ki je vodil Žabarje, odgovori mu:

»Vozár in vi Podgoričani! Povem vam, da bodedo mi še plesali na Ratikah.«

Podgoričani se zakrohotoajo, in Jože mu odvrne:

»Le dobro pogledjte, Žabarji, Ratike! Ko pridemo nazaj, bodo naše.«

»O, reve, nič se ne ustite, bode te že videli, kaj smo mi in kaj znamo!« zavpije Rjavec nazaj in gre zopet naprej.

»Vemo, kaj ste, vemo: širokoustneži in bahači, in o tebi, Rjavec, že pesem poje:

Žabar Rjavi
Pravdar je pravi.
Kar se lotí.
Gotovo 'zgubi.

»Vozár! Petak stavim, da so Ratike drevi naše!«

»Gumb od hlač, ako hočeš, pa ne zato, da bi ne imel denarja, ampak zato, ker s takimi šlevami, kakor si ti, nečem nič staviti.«

Zakrohotoajo se Podgoričani, da se je razlegalo daleč po rebri.

In tako so se pikali in podajali vso pot do Lašč, od zadej sevé pa Podpečani in Videmci.

Gospod, ki je razsojeval pravdo, bil je vesel gospod, kateri je rad zinil kako smešno. Ko vidi toliko kmetov pred seboj, pravi:

»Sedaj se pa le udarite! Kateri huji, ta huje!«

Žabarji se spogledajo in Rjavec zavpije:

»Pa se dajmo!«

In v tem hipu začno pritiskati Podgoričane v kot in steno.

»Stojte, stojte!« kriči gospod in se smeja. »Ne z rokami, z jezikom!«

Žabarji odnehajo; ker jim je rekel, da naj se z jezikom, mislili so, da jih morajo zmerjati.

In v tem hipu začno kričati, zmerjati in obkladati Podgoričane z različnimi priimki. — Gospod od smeha ni vedel, kaj bi počel.

»Nehajte, nisem mislil tako, ampak kdor bo bolje govoril, tisti bode dobil Ratike!« reče gospod.

Žabarji utihnijo, in pričela se je pravda, ki se je končala tako, da večji del, t. j. tri četrtine Ratik dobé Podgoričani, jedno pa Podpečani. Tihi in žalostni so šli domov Žabarji in Videmci, ukajoč in prepevajoč z veselimi obrazi Podgoričani in Podpečani. Končana je bila vendar dolgotrajna pravda. Pravo veselje je bilo še-le potem, ko so čitali razsodbo, ali kakor so rekli »cesarsko pismo«, ko so imeli črno na belem, da so Ratike njihove. Podgoričani so bili veselja pijani.

Prišel je merilec in razmeril Ratike tako, da je dobil vsak toliko, kolikor mu gre. Jeden košček pa, ki ga niso mogli prav obrniti, prodali so osobenku Ratíškemu Andrejčku za petindvajset srebrnih goldinarjev. Zmenijo se, da pojdejo vsi kmalu kosit. Tisti dan res gredó z velikimi šopki za klubki ukaje na Ratike kosit ločje in biček. Razlegalo se je silno ukanje in petje po vsej dolini. Žabarji so pa kleli doma od jeze in nobeden se ni prikazal iz vasi. Ko pa pokosé Podgoričani Ratike, ne gredó domov, ampak v krčmo k Fecalovi Mici, ki je točila še takrat. Tam pijó, vriskajo in prepevajo vse popoldne, da zapijó tistih 25 goldinarjev, ki jim jih je dal Ratíški Andrejček, pa še vsak je moral nekaj šestice določiti za pijačo. Zato so bili pa nekateri pijani, kakor muhe.

Tistega dne ne bodem nikdar pozabil, zakaj takega hrupa še ni doživela naša vas, kar stoji. Žene so prosile svoje može in jokale, otroci vpili in klicali svoje očete, toda ti se niso dali pregovoriti, ampak so vpili: »Le pijmo ga, saj Ratike so naše!« — In po pravici povedano, te Ratike nikakor niso

bile po ceni. Ako bi bili Podgoričani tisti denar, kar so ga zapravdali in zapravili mimogredé, spravili, bih bi trdnejši kmetje, kakor so.

Tisti večer je bila marsikatera Podgoričanka tepena, ki prej in potem ni bila nikdar v svojem življenju. Možje so bili silno bojeviti in omočeni od vinskih duhov, mislili so najbrž, da imajo Žabarje pred seboj.

Potem je bilo pa dobro. Začeli so obdelovati Ratike. Zasuli so jarke in luže, odpeljali vodo, pognojili travnike in preorali stelnike. In tam, kjer so se nekdanj razprostirale mlake in luže, raste sedaj najlepša trava, namestu stelje pa rodé tla žito, sočivje in krompir.

Žabarje sevé boli, ko vidijo Ratike, ali kaj hočejo! Ratike so podgoriške in bodo podgoriške.

Planinska.

z daljine, iz tujine
Na skaline, na planine
Duh mi speje;
Na čerovje, tja v domovje,
Kjer mahovje in skalovje
Srečo veje.

Solnce v skali se zrcali,
Kakor biser na obali,
In jo vžiga.
Žari zlati so pečati,
Ki jih nosi vrh gorati,
Stvarstva knjiga.

Poigrava, poletava,
Rob užgani poljubava
Sokol sivi;
Rob žaréči, kres rudeči
Tajno peva ti o sreči
Neminljivi.

Tajno peva, vse ogreva,
Božjo slavo razodeva
Tja čez griče;
K sebi zove na vrhove
Spehane dolin sinove,
Mir jim kliče.

Oj, tam doli, oj, tam doli
Koli src od zla in boli
Tožno gine!
Kot resnobno polje grobno
Širi se okrožje drobno
Solz doline.

Tu pa vlada večno mlada
Božja sreča, Božja nada
V skalnem carstvu.
Srce tvoje pa po svoje
Pesem slasti mirne poje
V Božjem varstvu.

* * *

Gori, gori k Božji zori,
Kjer so raja bajni dvori
I za mene;
Na skaline, na planine
Mile moje domovine
Duh me žene!

J. Sovran.

